

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Johan Cederblad

Banksektorns behov av adekvat miljöinformation

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Annika Nilsson

Miljörätt
HT-2001

Innehåll

<u>1</u>	<u>INLEDNING</u>	3
1.1	<u>Omfattning och frågeställning</u>	4
1.2	<u>Källor</u>	4
<u>2</u>	<u>BANKERNAS MILJÖRISKER</u>	6
2.1	<u>Den direkta risken</u>	6
2.1.1	<u>Bankens skadeståndsrättsliga ansvar vid miljöskador</u>	6
2.1.2	<u>Bankens ansvar för kredittagares efterbehandlingsansvar</u>	7
2.1.3	<u>Framtida utveckling</u>	8
2.2	<u>Den indirekta risken</u>	8
2.3	<u>Risken att få dålig publicitet</u>	9
<u>3</u>	<u>VILKEN TYP AV INFORMATION ÄR BANKSEKTORN I BEHOV AV?</u>	10
3.1	<u>Inledning</u>	10
3.2	<u>Tillstånds- eller anmälningspliktig</u>	10
3.3	<u>Pågående och framtida rättsliga processer</u>	11
3.4	<u>Företagets interna åtgärder för att minska effekten av miljörisiker</u>	11
3.5	<u>Kredittagarens risk för försämrade relation till konsumenter och media</u>	12
<u>4</u>	<u>BANKERNAS ANVÄNDNING AV MILJÖINFORMATION I DAG</u>	13
4.1	<u>De svenska bankernas miljöarbete</u>	13
<u>5</u>	<u>VILKA METODER FINNS FÖR INSAMLING AV MILJÖINFORMATION?</u>	16
5.1		16
5.2	<u>Frivilliga Miljöredovisningar</u>	16
5.2.1	<u>Vad innehåller miljöredovisningarna</u>	17
5.2.2	<u>Miljöredovisningar verifieras</u>	17
5.2.3	<u>Hur kan miljöredovisningarna förbättras</u>	18
5.3	<u>Övrig miljöinformation - som finns hos statliga och kommunala myndigheter</u>	19
5.3.1	<u>Statistiska Centralbyrån</u>	19
5.3.2	<u>Naturvårdsverkets register över förorenade markområde, grundvatten och sediment.</u>	20
5.3.3	<u>Lantmäteriets fastighetsdatasystem</u>	20

5.3.4	Räddningsverkets register över Seveso-registrerade anläggningar	21
5.3.5	Kemikalieinspektornens datasystem	21
5.3.6	Miljödomstolarna	21
5.3.7	Kommuner och länsstyrelser	22
5.3.8	Effektivitetsproblem med den nuvarande konstruktionen av miljöinformation som finns tillgänglig hos myndigheter, länsstyrelser och kommun	22
6	<u>LAGSTADGAD MILJÖREDOVISNING</u>	23
6.1	Miljörapporter	23
6.1.1	Fördelar och nackdelar med miljörapporter	24
6.2	Miljöredovisning enligt årsredovisningslagen kap. 6	24
6.2.1	BFNs riktlinjer för miljöinformation inom ramen för årsredovisningen	26
6.2.2	Revision	27
7	<u>SVENSKA MILJÖINFORMATIONSCENTRALEN</u>	29
7.1.1	Huvudmannaskap och finansiering av SMIC	30
7.2	Kvalitetssäkring av uppgifter	31
7.3	Framtiden för SMIC	32
8	<u>MILJÖREDOVISNING I ANDRA LÄNDER</u>	34
8.1	Norska ”regnskabsloven”	34
8.2	Danska ”Grønne regnskaber”	35
9	<u>REDOVISNING INOM RAMEN FÖR MILJÖCERTIFIERINGSSYSTEM</u>	38
9.1	EMAS	38
9.2	ISO 14000-serien	40
9.3	Svagheter med ISO 14000 serien och EMAS	40
10	<u>ÄR DET STATENS ROLL ATT FÖRBÄTTRA MILJÖINFORMATIONEN?</u>	42
10.1	Balansen mellan marknadskrafterna och lagstiftaren	44

Sammanfattning

Under lång tid var miljödebatten specifikt inriktad på miljöförorenare och hur staten kunde begränsa negativa effekter på miljön. Under senare år har perspektivet vidgats och man är överens om att gemensamma ansträngningar måste vidtagas för att uppnå ett hållbart samhälle och att förorenaren ska betala.

Utifrån perspektivet att hållbar utveckling är det samlade målet för nationell och internationell miljöpolitik, måste alla samhällets aktörer medverka för att uppnå detta mål. Hållbar utveckling har under åren givits många olika definitioner, men den grundläggande definitionen, utvecklad av Brundtland Kommissionen, anger hållbar utveckling som en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.¹

Principen om att förorenar ska betala har ökat de finansiella riskerna vid påverkan på den yttre miljön och det finns ett ekonomiskt värde i att ha kontroll på sitt miljöarbete i detta avseende.

Målet om en hållbar utveckling och principen om att förorenaren ska betala och andra förändringar inom miljöområdet har gjort att intressesfären för miljöfrågor har utökats till dem som kan påverkas indirekt av andra aktörers direkta påverkan på miljön. En av de indirekt påverkade grupperna är banksektorn som inte har någon egen miljöpåverkan, men som kan drabbas finansiellt genom andras påverkan på den yttre miljön, t ex för kreditförluster och försämrade marknadsrelationer.

För att banksektorn ska kunna skydda sig mot denna typ av förluster krävs att de har tillgång till pålitlig information, för att kunna analysera vilka risker deras kunder har att drabbas ekonomiskt genom att påverka den yttre miljön negativt. Informationsutbudet idag utnyttjas inte till fullo, dels p.g.a. att det inte finns tillgängligt på ett och samma ställe, dels för att bankerna inte i någon större utsträckning drabbats ekonomiskt av de risker kunders påverkan på den yttre miljön kan innebära. Det finns också ett stort behov av att utveckla informationen så att den blir pålitligare och mer jämförbar. Detta kan styras av marknadskrafter eller genom inblandning från statliga myndigheter eller lagstiftaren.

¹ Vår gemensamma framtid, Rapport från världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av statsminister Gro Harlem Brundtland, s. 57

Förord

Denna uppsats har tillkommit p.g.a. ett stort intresse för den finansiella sektorns arbete och problem inom miljöområdet både på internationell och nationell nivå.

Arbetet har varit mycket intressant och jag hoppas att uppsatsen ger läsaren en inblick i de problem som gäller för den finansiella sektorn i stort och de specifika problem som rör banksektorn.

Miljöinformationsområdet är ett relativt nytt fenomen och är ständigt under utveckling och man torde kunna förvänta sig förändringar inom området även framöver. Den största delen av källorna har hämtats under vintern och våren 2001, men kompletterats av nya källor under december 2001. Under den tid jag har jobbat med uppsatsen har det skett förändringar, men jag har försökt att följa med i utveckling och belysa även de senaste trenderna inom miljöinformationsområdet.

Stockholm 4 januari 2002

1 Inledning

De senaste decenniernas utveckling inom miljöområdet, främst vad gäller regleringar och folks attityder har breddat intresset för miljöfrågor inom näringslivet. Tidigare var miljöproblematiken främst en fråga för miljöförorenare, lagstiftare och tillsynsmyndigheter, som ålades eller åtog sig ansvaret för miljöproblematiken. Regleringarna om ekonomiskt ansvar var vagt formulerade och långt in på 70-talet ansågs det inte finnas någon ekonomisk risk involverad med miljöförstöring. De ekonomiska frågorna aktualiserades genom ett antal stora miljökatastrofer t.ex. oljetankern Torrey Canyons förlisning utanför det engelska fastlandet 1967 och kemikalieutsläpp med förödande konsekvenser för människor och natur. Detta ledde till att det internationella samfundet reagerade med nya principer och internationella konventioner för att reglera miljöfrågor på ett internationellt plan. OECD framförde ”polluter-pays” principen, som i korthet innebär att förorenaren ska betala för sin miljöförstöring. Denna princip hade stor genomslagskraft i framförallt USA, men har på senare år också influerat miljölagstiftningen inom EU och Sverige och finns bl.a. med som en av hänsynsreglerna i miljöbalkens 2 kap.²

Under senare år har också konsumenternas intresse och medias bevakning av företagen spelat en viktig roll i miljödebatten. Konsumenterna har visat sig vara miljömedvetna vid val av produkter eller tjänster. En vara eller produkt kan negligeras till följd av ett dåligt miljöstrategiskt arbete från företag.

Det ökade ekonomiska ansvaret på förorenaren och allmänhetens miljömedvetenhet har utökat kretsen av de som direkt eller indirekt påverkas finansiellt av ett dåligt miljöarbete. Detta uppmärksammade bankbranschen under tidigt 90-tal och startade, i samarbete med FN:s miljöorgan UNEP, en samarbetsorganisation för att intensifiera bankernas miljöarbete och kunna påverka andra branscher att bli mer miljövänliga. Miljöarbetet har även integrerats i bankernas interna verksamhet under de senare åren. Många banker har utarbetat miljöpolicy och strategier för att långsiktigt minimera riskerna att påverkas negativt av miljöproblem.

Ett av de huvudsakliga problemen för banksektorn är att få fram relevant information om kredittagares finansiella ställning och vilka faktorer med anknytning till miljörisker som kan påverka denna. Det är viktigt att sådan information är både uppdaterad och kvalitetssäkrad.

Under de senaste åren har flera kanaler för inhämtning av information uppkommit. En väsentlig andel storföretag har framtagit separata miljöredovisningar, som redovisar företagets miljöarbete. Dessutom har ändringar i årsredovisningslagen inneburit att bolag är tvingade att redovisa vissa miljöfakta i sin årsredovisning.

² Miljöbalken (1998:808), kap. 2 §8

Ett stort antal företag är också tvingade att redovisa sin påverkan på miljön i årliga miljörapporter, enligt miljöbalken kap. 26 § 20. Verksamheters miljörapporter och annan relevant miljöinformation om företag finns samlad främst hos länsstyrelser, men även hos kommunala och statliga tillsynsmyndigheter.

1998 kom också ett förslag från Statens Naturvårdsverk om att införa en databas (Svensk Miljöinformationscentral) innehållande den miljöinformation som stat, länsstyrelser och kommuner har tillgänglig. Syftet med en Svensk Miljöinformationscentral är att skapa en informationskälla där användare av miljöinformation kan vända sig till ett forum.

Det utökade behovet av relevant miljöinformation inom banksektorn har även utvecklat bankernas arbete att samla in material, dels genom intern kompetensutveckling, dels genom att köpa in tjänster från externa företag.

1.1 Omfattning och frågeställning

Denna uppsats ska behandla den tänkbara utvecklingen av bankernas behov av miljöinformation och hur de bäst kan få tillgång till den. Mer specifikt innebär detta att först kommer uppsatsen att behandla vilken information bankerna är i behov av. Därefter kommer uppsatsen att behandla vilken metod som är lämpligast för att samla in informationen. En speciell fokus kommer i detta avsnitt att läggas på Naturvårdsverkets förslag om införandet av en svensk miljöinformationscentral.

Uppsatsen ska vidare diskutera lagstiftarens möjligheter och tänkbara motiv att införa strängare lagstiftning på näringslivet att redovisa utförligare miljöinformation.

Vidare ska diskuteras om lagstiftarens och myndigheternas roll inom miljöinformationsområdet är överflödigt och omotiverad, enär marknadskrafterna själva kan styra utvecklingen på miljöinformationsområdet.

1.2 Källor

Uppsatsen grundar sig till stor del på utredningsmaterial från miljödepartementet och naturvårdsverket. Kompletterande källor har varit artiklar och böcker som berör miljöinformationsområdet. För de avsnitt som berör bankernas specifika arbete, internationellt samarbete och andra länders lagstiftning kring miljöinformation har ett flertal hemsidor på internet använts. Dessa kan ha ändrats eller bytt adress under arbetets gång, men adresserna och datum för informationshämtningen finns angivna i fotnoter och litteraturförteckning.

Under uppsatsarbetet har också en enkät skickats ut till Merita-Nordbanken, Föreningssparbanken, Handelsbanken och SEB. Enkäten skickades ut till de miljöansvariga personerna på respektive bank och svarsandelen var 50%.

Med anledning av det låga antalet svar har resultatet av enkäten använts mycket restriktivt.

2 Bankernas miljörisker

Banksektorn utsätter sig för olika former av risker när de beviljar krediter. Den största risken är att de ska förlora lånebeloppet till följd av en miljöolycka, en reglering eller dålig publicitet som leder till att kredittagaren inte har kapacitet att återbetala sin kredit. Det kan även finnas exempel där kreditgivaren kan överta kredittagarens roll som ansvarig för en miljöolycka.³

2.1 Den direkta risken

Den alltmer dominerande principen inom miljölagstiftning runt om i världen är som nämnts tidigare principen om att förorenaren betalar. Denna princip leder till att verksamhetsutövaren är den som ska stå för kostnaderna av miljöförstöringen. I den stora majoriteten av krediter som bankerna beviljar intar inte banken någon roll som verksamhetsutövare och undgår därmed risken att förlora ett större värde än krediten som beviljats.

I vissa sällsynta fall kan det dock finnas en möjlighet att banker övertar kredittagarens ansvar eller står som solidariskt ansvarig jämte kredittagaren. Det krävs dock att mycket speciella omständigheter föreligger.

Genom miljöbalkens införande 1 januari 1999, har den svenska miljölagstiftningsstrukturen förändrats, men huvudprinciperna för skadestånds- och återställningsansvar kvarstår från den äldre miljölagstiftningen.

2.1.1 Bankens skadeståndsrättsliga ansvar vid miljöskador

I miljöbalken kapitel 32 återfinns de regleringar som tidigare hittades i miljöskadelagen.⁴ Kapitel 32 i miljöbalken reglerar skadeståndsansvaret för en fastighetsbunden miljöskadlig verksamhet som har orsakat sakskada, personskada eller ren förmögenhetsskada för omgivningen. Det är den som bedriver eller låter bedriva den skadegörande verksamheten, d.v.s. ägaren av fastigheten eller nyttjanderättsinnehavaren, som kan bli skadeståndsskyldig.⁵ Detta innebär att en kreditgivare inte kan bli skadeståndsskyldig enbart genom att låna ut pengar till en skadegörande verksamhet. Däremot torde en kreditgivares övertagande av en verksamhet på grund av kredittagarens betalningssvårigheter innebära att den också ådrar sig ansvar för miljöskador som drabbar omgivningen på grund av verksamheten.⁶

³ UNEP Financial institutions Initiative, Fact sheet No. 3, The Environment and Credit Risk, <http://www.unep.ch/etu/finserv/Fact-Sheet-3.htm> (2000-10-20)

⁴ Stefan Rubenson, Miljöbalken Den nya miljöretten, s. 122-123

⁵ Miljöbalken (1998:808), Kap 32 §6

⁶ Marie-Louise Larsson (Red.), Kreditgivaransvar vid miljöskada, s. 60

2.1.2 Bankens ansvar för kredittagares efterbehandlingsansvar

I miljöbalkens 10 kapitel regleras efterbehandlingsansvar av förorenade områden, byggnader eller anläggningar. Enligt §2 är i första hand den som bedriver eller har bedrivit den förorenande verksamheten ansvarig för att bekosta och utföra saneringsarbetet. Om verksamhetsutövaren inte har möjlighet att betala eller utföra efterbehandling kan var och en som förvärvat den förorenade fastigheten ställas ansvariga. Detta kräver dock att den nya ägaren känt till eller borde ha upptäckt föroreningen vid förvärvet.⁷ Det ekonomiska ansvaret ska begränsas genom en skälighetsbedömning där man tar hänsyn till hur lång tid som passerat sedan föroreningen och vilken skyldighet den ansvarige hade att förhindra framtida skador. Det ekonomiska ansvaret ska också begränsas om det visar sig att han bidragit till föroreningen i begränsad omfattning.⁸

För kreditgivaren blir ansvar enligt §§ 2 och 3 aldrig aktuellt när de förvärvar en fastighet för att skydda en fordran. Detta undantag är explicit uttryckt i sista stycket § 3. I miljöbalksutredningen var detta undantag inte föreslagit, utan man menade att kreditgivare ”naturligtvis” också skulle vara efterbehandlingsansvariga, även om de förvärvat en fastighet för att skydda en fordran.⁹ Detta förslag fanns dock inte med i regeringens proposition till miljöbalken.

Däremot kan en kreditgivare utan att anses som ansvarig i §§ 2 och 3 bli ekonomiskt ansvarig för efterbehandling så långt som värdeökningen på fastigheten sträcker sig efter en sanering.¹⁰

Under miljöbalksutrednings arbete diskuterades möjligheterna till en vidsträckt tolkning av begreppet verksamhetsutövare. Utredningen menade att den som utövat ett ekonomiskt ”väsentligt inflytande över en verksamhet” skulle jämföras med verksamhetsutövaren. Ett sådant fall kunde t.ex. vara om kreditgivaren satt med i verksamhetens styrelse och där utövade ett väsentligt ekonomiskt inflytande.¹¹ Detta förslag fanns dock inte med i regeringens proposition till miljöbalk som presenterades 1997/98. Anledningen var att regeringen, på inrådan av lagrådet, ville invänta Aktiebolagskommitténs utredning om ansvarsgenombrott. Regeringen menade att en extensiv tolkning av begreppet verksamhetsutövare kunde få till följd att en aktieägare tvingats ersätta mer än han investerat i aktiebolaget, något som skulle strida mot den grundläggande aktiebolagsprincipen att inte förlora mer än vad man investerat i aktiebolaget.¹²

⁷ Miljöbalken (1998:808), Kap 10

⁸ Miljöbalk (1998:808), Kapitel 10 § 4

⁹ Miljöbalken En skärpt och samordnad miljölagstiftning för en hållbar utveckling Del 2, SOU 1996:103, s. 405

¹⁰ Miljöbalk (1998:808), Kapitel 10 § 5

¹¹ Miljöbalken En skärpt och samordnad miljölagstiftning för en hållbar utveckling Del 2, SOU 1996:103, s. 405

¹² Miljöbalk, Proposition 1997/98:45, s. 359-360

2.1.3 Framtida utveckling

I fall där t.ex. kredittagaren har stora svårigheter att betala amorteringar och räntor är det vanligt att kreditgivaren kräver ett betydande inflytande över gäldenärens affärer. Detta innebär i praktiken att banken är den som driver verksamheten och torde stå ansvarig för handlingarna.¹³ Detta synsätt är flitigt förekommande inom den angloamerikanska skadeståndsrätten där kreditgivare ofta utpekade som svaranden i skadeståndsmål. Kleineman menar, att denna form av ansvarsgenombrott är ett synsätt som troligen också kommer att introduceras i Sverige.¹⁴ Detta torde innebära att bankerna i vissa fall kan drabbas av skadestånd till tredje man vid miljöskador orsakade av kredittagaren.

I frågan om den framtida utvecklingen av ansvarsgenombrott vid efterbehandlingsansvar är detta en offentlighetsrättslig fråga. Det innebär att man inte kan dra några paralleller av utvecklingen av ansvarsgenombrott angående civilrättsliga skadeståndsmål. Den viktigaste utvecklingen torde istället vara Aktiebolagskommitténs utlåtande om ansvarsgenombrott, som finns med i Aktiebolagskommitténs slutbetänkande SOU 2001:1.¹⁵ Regeringen uttryckte i miljöbalkspropositionen att de skulle invänta Aktiebolagskommitténs betänkande innan de föreslog regler om en extensiv tolkning av verksamhetsutövare i Miljöbalkens 10 kapitel.

I Aktiebolagskommitténs slutbetänkande föreslås ett tillägg till §2 i miljöbalkens 10 kap. Detta tillägg omfattar en större krets som kan bli ansvariga för en verksamhets efterbehandling, om de i avsevärd grad har medverkat till att verksamhetsutövaren inte kan uppfylla sina återställningsskyldigheter. Det måste alltså finnas ett samband mellan verksamhetsutövarens ekonomiska möjligheter och det inflytande en annan aktör haft på verksamhetsutövarens ekonomi. I slutbetänkandet nämner inte utredningen kreditgivare som en av de aktörer som kommer att omfattas av detta utökade ansvar, utan nämner istället olika koncernkonstellationer där t.ex. moderbolaget kan utöva ett missgynnande ekonomiskt inflytande på ett dotterbolag.¹⁶

2.2 Den indirekta risken

En kreditgivare accepterar alltid en viss risk vid en kreditgivning. Han kan aldrig vara helt säker på att återfå det belopp han lånat ut. Vid kreditförluster som relaterar till miljörisker finns ett flertal faktorer som kan påverka kredittagarens återbetalningsförmåga. För det första kan ny miljölagstiftning tvinga kredittagaren att investera i nya reningsanläggningar eller förändra

¹³ Henrik Karlström, Lender Liability – bankernas rättsliga ansvar och den fria domarmakten, Balans nr. 12 1996

¹⁴ Jan Kleinman, Lender Liability – ett skadeståndsrättsligt perspektiv på 1990-talets finansiella kris, Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet, 1992/93, s. 317

¹⁵ Betänkande från Aktiebolagskommittén, SOU 2001:1

¹⁶ Betänkande från Aktiebolagskommittén, SOU 2001:1, s. 283-284

produktionen, vilket kan medföra betydande kostnadsökningar. För det andra kan kredittagaren drabbas av dryga böter, skadestånd eller saneringskostnader för att inte ha efterföljt de regleringar som finns på miljöområdet. För det tredje kan en kredittagare tvingas att genomföra dyra produktionsförändringar eller upphöra med produktionen av en specifik vara på grund av påtryckningar från media och allmänhet.

Dessa tre typer av kostnadskrävande åtgärder som en kredittagare kan utsättas för kan indirekt få effekt på bankens möjlighet att återfå krediten och innebär en betydande risk som måste beaktas vid kreditgivningen.¹⁷

2.3 Risken att få dålig publicitet

Vid varje kreditgivning måste banken fråga sig om företaget de beviljar krediten kan utgöra en risk för bankens rykte. I relation till miljörisker betyder detta att banken kan få negativ publicitet om de står som kreditgivare för en verksamhet som inte tar ansvar för miljön. Detta kan förutom att drabba kredittagarens betalningsförmåga, dessutom drabba bankens anseende gentemot nuvarande och potentiella kunder.

Risken att få dålig publicitet är dock, enligt flera experter, inte av avgörande betydelse för bankernas ökade intresse för miljöriskanalyser. Det är inte vanligt att kreditgivaren får dålig publicitet vid miljöolyckor, som exempel kan nämnas att knappast någon känner till vem som finansierade BT Kemi i Teckomatorp eller tunnelprojektet genom Hallandsåsen. Detta kan bero på flera orsaker, men framförallt kan det vara svårt att utpeka en specifik kreditgivare då stora projekt oftast finansieras av flera olika parter.¹⁸

¹⁷ UNEP Financial institutions Initiative, Fact sheet No. 3, The Environment and Credit Risk, <http://www.unep.ch/etu/finserv/Fact-Sheet-3.htm> (2000-10-20)

¹⁸ Maths Lundgren, Bankens natur miljöfrågans genomslag i svenska banker, s. 131

3 Vilken typ av information är banksektorn i behov av?

3.1 Inledning

Banksektorns behov av miljöinformation vid kreditgivning skiljer sig från fall till fall. Kreditgivarna har till skillnad från andra aktörer inom finanssektorn mindre nytta av information som rör miljöfrågornas finansiella påverkan utan fokuserar istället på riskerna.¹⁹ Det är av naturliga skäl mer angeläget att samla in mer detaljerad information från verksamheter med hög exponering av miljörisker.

Kreditgivarna handlägger oftast kreditansökningar från små och medelstora företag. Dessa har generellt sett en lägre ambitionsnivå vad gäller att redovisa miljöinformation och det kan därför uppstå svårigheter att få tillgång till adekvat miljöinformation från dessa rörelser. Det är också denna typen av företag som är mest känsliga för ekonomiska påfrestningar som kan utlösas av miljöfaktorer.

Hur som helst, även om företag har en etablerad form av miljöredovisning kan det uppstå problem att få uppgifterna verifierade. Därför är det av stor vikt att den information som bankerna använder vid sin kreditbedömning är kvalitetssäkrad och trovärdig. Bankerna har ett behov av information som ger jämförbara uppgifter och konkreta fakta istället för värdeomdömen om företagets miljöarbete. Detta är generellt sett vad kreditgivarna har behov av, men faktabehovet varierar mycket från fall till fall och det är inte möjligt att utföra standardiserade kreditprovningar.²⁰ Det har dock i ett antal undersökningar inom banksektorn utkristalliserats ett antal nyckeluppgifter som kreditgivare anser sig ha behov av vid bedömningen av miljörisker vid kreditgivning.²¹

3.2 Tillstånds- eller anmälningspliktig

För att avgöra graden av risk bör en kreditgivare undersöka om det kreditsökande företagets verksamhet är tillstånds- eller anmälningspliktig enligt kapitel 9 i miljöbalken. Om en rörelse är tillstånds- eller anmälningspliktig kan man misstänka att dess verksamhet innebär att någon form av miljörisk existerar.

Detta föranleder också en uppföljning för att undersöka om verksamheten har erforderliga tillstånd eller har anmält sin verksamhet till behörig myndighet. Om företaget underlåtit att uppfylla denna plikt finns det risk för

¹⁹ Magnus Pettersson och Graham Earl, Strategier för finansiell miljöinformation, s. 49

²⁰ Förbättrad miljöinformation SOU 1997:4, s. 32

²¹ Sådana undersökningar är till exempel Strategier för finansiell miljöinformation, supra not 19 och Miljöfrågor att beakta vid kreditgivning, utgiven av Svenska Bankföreningen.

att framtida böter, sanktionsavgifter och skadeståndsanspråk kommer att påverka företagets ekonomiska ställning.

3.3 Pågående och framtida rättsliga processer

Det är av stor vikt att kreditgivarna undersöker om kredittagaren är föremål för några miljörelaterade rättsliga processer, som kan innebära böter, skadestånd²² eller dålig publicitet för kredittagaren. I förlängningen kan detta leda till att kredittagaren får försämrad betalningsförmåga och att kreditgivaren drabbas av dålig publicitet och försämrar sina marknadsrelationer.

En annan process, som diskuterats i kapitel 2, är miljöbalkens krav på sanerings- och efterbehandlingsansvar. Detta ansvar kan påverka kredittagarens ekonomiska ställning negativt och det är viktigt att kreditgivaren noga undersöker låntagarens fastigheter. Detta gäller framförallt fastigheter som står som säkerhet för krediten, men också andra fastigheter som tillhör verksamheten. Undersökningen bör omfatta vilken typ av verksamhet som bedrivs och har bedrivits på fastigheten och om det finns risk att detta kommer att leda till sanerings- eller efterbehandlingsansvar. Den bör dessutom omfatta en riskbedömning om eventuella föroreningar kan orsaka miljöskador på människor och miljö.

3.4 Företagets interna åtgärder för att minska effekten av miljörisker

Ett bra sett att få en övergripande bild av kredittagarens miljöarbete är att bedöma företagsledningens miljöengagemang och vilka miljöstyrningssystem företaget använder sig av. Vanliga åtgärder inom företag är att de har antagit en miljöpolicy, utsett en ansvarig för miljöfrågor, utarbetat en handlingsplan för eventuella miljökriser eller tecknat en försäkring för miljöskador.

Ett annat sätt att bedöma en kredittagares miljömedvetenhet är att undersöka om verksamheten är certifierad i någon av de officiella miljömanagementsystemen. De två dominerande inom området är Europeiska Unionens officiella system EMAS (Eco Management and Audit Scheme) och ISO 14000-serie med olika management standards.²³ För att bli certifierad enligt dessa standarder krävs bland annat att företaget ska gå igenom sin verksamhet för att förbättra miljöarbetet och ge ökad insyn i sin verksamhet.²⁴

Företagets interna miljöarbete och certifiering i något av miljömanagementsystemen är inte bevis på att kredittagaren kommer att

²² Förbättrad miljöinformation, SOU 1997:4, s. 114

²³ En längre redogörelse för EMAS och ISO 14000-serien i kap. 8

²⁴ Miljöfrågor att beakta vid kreditgivning, s. 3-4, Svenska Bankföreningen Promemoria 1996-08-29

minska tänkbara miljörisker, men det är en indikation på att han har en viss förståelse och ett engagemang för miljöfrågor.

3.5 Kredittagarens risk för försämrade relationer till konsumenter och media

Kredittagarens risk att få försämrade relationer till konsumenter och media är svår att förutse genom insamling av miljöinformation. Det är icke desto mindre en faktor som kan påverka kredittagarens återbetalningsförmåga negativt.

En produkt eller service kan förlora stora delar av sin avsättningsmarknad när konsumenter och andra uppköpare ställer miljökrav som kredittagarens produkt inte når upp till. Miljökraven kan gälla innehållet i produkten, men också produktionsmetoder, transportmetoder och negativa miljökonsekvenser av produktens användning.

Detta innebär att kreditgivaren måste undersöka om kredittagaren använder miljöfarliga substanser eller produktionsmetoder för sin tillverkning. Om produkten är miljömärkt enligt någon av de respekterade miljömärkningsorganisationerna kan kreditgivaren presumera att kredittagaren har försökt att minska miljöriskerna kring produkten. Scenariot kan också vara det omvända om en liknande produkt har blivit miljömärkt, medan kredittagarens produkt inte har blivit det. Då föreligger det en risk att kredittagarens produkt kommer att förlora andelar hos miljömedvetna konsumenter.²⁵

²⁵ Miljöfrågor att beakta vid kreditgivning, s. 5, Svenska Bankföreningen Promemoria 1996-08-29

4 Bankernas användning av miljöinformation i dag

I kapitlet ovan diskuterades vilka typer av miljöinformation som kreditgivarna behöver för att genomföra en användbar miljörisikanalys. Insamlandet av miljöinformation är tämligen omfattande i många fall, och kostnaden för denna hantering står inte i proportion med de besparingar bankerna gör genom reducerade miljörisiker. Under den svenska bankkrisen i början av 1990-talet var endast 15-20 miljoner kronor relaterade till förluster på grund av miljöskador, vilket kan jämföras med bankernas totala förluster på 238 miljarder.²⁶ De höga transaktionskostnader som inhämtandet av miljöinformation innebär, måste därför reduceras för att miljörisiker ska beaktas i större omfattning. Transaktionskostnaderna består bland annat av att mycket av miljöinformationen är svåråtkomlig, icke verifierad och att den relevanta informationen inte finns samlad på ett och samma ställe. För att få en heltäckande bild måste därför kreditgivare samla information från ett flertal källor, t.ex. kredittagarens egna uppgifter och undersökningar gjorda hos denne, statliga och kommunala databaser och andra register t.ex. de som finns hos de ledande miljöcertifieringsorganen.

Visserligen förväntas miljöriskerna vid kreditgivning öka i takt med strängare miljölagstiftning och ökad fokusering på miljöfrågor från allmänhet och media, men det finns ändå ett behov av en förbättrad miljöinformation för att kunna analysera miljörisiker på ett effektivt sätt. Minskade transaktionskostnader skulle gynna både kredittagare och kreditgivare och i förlängningen ge ett större skydd mot miljöskador genom effektivare riskreduktion av miljörisiker vid kreditgivning.

4.1 De svenska bankernas miljöarbete

Den svenska banklagstiftningen innehåller inga explicita regler om bankernas rätt att beakta miljöinformation vid kreditgivning. Regleringarna stadgar istället att kreditgivare i de flesta fall endast ska bevilja kredit mot betryggande säkerhet, samt sprida sina krediter mellan olika branscher för att reducera riskerna. Dessa regler diskuterar inte bankernas användande av information, men alla upplysningar som kan användas av kreditgivare för att bedöma låntagarnas återbetalningsförmåga är relevanta för en fungerande bankmarknad.²⁷

Under mitten av 1990-talet miljöprofilerade sig de stora svenska bankerna. Föreningsbanken var pionjär på området genom att 1995 presentera bankens första miljöpolicy. De andra svenska storbankerna, S-E Banken, Sparbanken och Nordbanken, följde efter inom loppet av ett år. De svenska bankernas

²⁶ Förbättrad miljöinformation SOU 1997:4, s. 8

²⁷ Se t.ex. resonemanget i Urban E Funered, Bankernas risktagande, s.49

första policydokument och miljöredovisningar behandlade framförallt bankernas interna miljöarbete.²⁸

Under de senaste åren har bankerna lagt större fokus på det externa miljöarbetet. Alla de större bankerna har utarbetade arbetsrutiner för miljörisikanalyser vid kreditgivning. Föreningssparbanken, som flera år i rad har blivit utsedd till bästa bank ur miljösynpunkt²⁹ påpekar i sin miljöredovisning från mars 2000 att:

”I det externa perspektivet handlar miljöarbetet förstås om att i möjligaste mån totalt minimera de skadliga miljöeffekter som verksamheten kan ge upphov till.”³⁰

Föreningssparbanken utarbetade 1999 ett databaserat miljöanalyssystem för att bedöma kreditvärdigheten ur en miljöaspekt. Systemet matas med tillgängliga uppgifter och beskriver sedan företagets faktiska miljöpåverkan, företagets miljörisiker och långsiktiga miljöanpassning. Föreningssparbanken menar, att miljöanalysen dels ska hjälpa banken att utvärdera risker vid kreditgivning, dels skapa en dialog mellan banken och kredittagaren för att eventuellt minska miljöriskerna.³¹

De andra bankerna har ännu inte utvecklat fullt så sofistikerade system som Föreningssparbanken. SEB har t.ex. tagit fram ett frågeformulär som rör kredittagarens produkter och produktionsmetoder, samt underleverantörers produkter och produktionsmetoder. De kontrollerar också genom kredittagaren eller lantmäteriets fastighetsdatasystem om det finns eventuella markföröreningar på fastigheten som är aktuell för belåning.³²

SEB har i enstaka fall av fastighetsfinansiering, värderat en fastighet under marknadsvärdet om denna inte är miljöanpassad.³³

En kredittagare med specifikt höga miljörisiker kan få betala högre ränta på sitt lån, men det är ytterst ovanligt att krediter nekas p.g.a. alltför stora miljörisiker. Det finns dock fall i Föreningssparbankens historia där detta har hänt. Ett exempel omnämns i avhandlingen ”Bankens natur miljöfrågans genomslag i svenska banker”, där banken sa nej till en kredit till en företagare som vid upprepade tillfällen blivit dömd till böter för miljöförseelser.³⁴

De banker som svarade på ett frågeformulär som skickats ut i samband med denna uppsats tillkomst, är överens om att det är svårt att få tag på relevant och kvalitetssäkrad miljöinformation. Detta förhindrar dock inte bankerna att använda och inhämta miljöinformation för sina analyser av återbetalningsförmågan vid kreditgivning. Problemet är dock att insamlandet av svårtillgänglig och osäker information innebär både ökade kostnader och ökade risker för miljön. De stora resurser som går åt för att inhämta miljöinformation kan oftast vara alltför kostsamma i proportion till

²⁸ Maths Lundgren, Bankens natur miljöfrågans genomslag i svenska banker, s. 83

²⁹ Bedömning gjord årligen av tidningen Miljöeko

³⁰ Föreningssparbanken, Miljöredovisning 1999, s. 7

³¹ Föreningssparbanken, Miljöredovisning 1999, s. 17f

³² Christer Gråberg, SEB, Frågeformulär utsänt av uppsatsförfattaren december 2000

³³ Miljöaspekter, SEB:s hemsida, <http://taz.vv.sebank.se/cgi-bin/pts3/pow/net/swe/the-world/environemtal.htm>, 2001-03-19

³⁴ Maths Lundgren, Bankens natur miljöfrågans genomslag i svenska banker, s. 122

den ekonomiska risk det innebär att förbise denna information. Detta innebär en risk att miljön utsetts för negativ påverkan, något som hade kunnat reduceras om bankerna hade tagit större miljöhänsyn vid sina kreditbedömningar.

5 Vilka metoder finns för insamling av miljöinformation?

5.1

Det finns ett flertal alternativ för en förbättrad miljöinformation och genomförandet av ett alternativ utesluter inte genomförandet av ett annat. Det är kanske till och med önskvärt att flera olika åtgärder genomförs för att tillgången till miljöinformation ska bli så kostnadseffektiv som möjligt och tillgodose olika informationsbehov inom den finansiella sektorn.

I detta och de följande kapitlen ska olika miljöinformationskällor presenteras och analyseras. Diskussionen kommer att anta ett kreditgivarperspektiv, och i stort sett inte beakta fördelar eller nackdelar för andra aktörer inom den finansiella sektorn såsom investerare, revisorer och försäkringsanalytiker eller andra berörda grupper såsom kunder, allmänheten och anställda. Dessa grupper kommer endast att diskuteras i relevanta avsnitt för att t.ex. jämföra kreditgivarens fördelar eller nackdelar gentemot en annan intressent av miljöinformation.

I detta kapitel kommer alternativ för en förbättrad miljöinformation att presenteras och utredas. Det efterföljande kapitlet kommer främst att fokusera på Naturvårdsverkets förslag om införandet av en miljöinformationsdatabas samt de lagstadgade miljöredovisningsformerna.

5.2 Frivilliga Miljöredovisningar

Under 1990-talet har olika former av frivilliga miljöredovisningar utvecklats, både inom näringslivet och inom offentliga förvaltningar. Olikheterna bland dem är stora, dels p.g.a. den uppställda ambitionsnivån, dels för att miljöredovisningarna är framtagna för att attrahera olika målgrupper.

Det är främst större börsbolag som producerar separata miljöredovisningar. 1998 producerade 35 % av världens 250 största företag en separat miljörapport.³⁵ Siffran för de största svenska företagen frivilliga miljöredovisningar var ungefär likvärdig med den internationella undersökningen. I Sverige producerade 34 % av de 100 största företagen en separat miljörapport 1998. Vid en liknande undersökning som genomfördes 1996 var andelen av svenska storföretag som producerade en separat miljörapport endast 26%.³⁶ Detta visar på ett ökat intresse från näringslivet att redovisa sitt miljöarbete.

³⁵ KPMG International survey of environmental reporting 1999, s. 11

³⁶ KPMG International survey of environmental reporting 1999, s. 17

5.2.1 Vad innehåller miljöredovisningarna

De miljöredovisningar som producerats fram till idag skiljer sig både innehållsmässigt och kvalitetsmässigt ifrån varandra. Trots detta finns det stora likheter i majoriteten av miljöredovisningarna, vad gäller vilka avdelningar en miljöredovisning innehåller. I KPMGs rapport *International survey of environmental reporting* från 1999 jämförs innehållet i över 250 redovisningar från världens största företag. I denna undersökning framkom det att 84 % av de undersökta företagen presenterade en miljöpolicy i redovisningen. Policyavsnittet innehöll bl.a. hållpunkter om att minska användandet av naturresurser, att inte överträda gällande rätt, att minska sina utsläpp och att arbeta för en hållbar utveckling³⁷. Syftet med ett policydokument är att skapa en ram för det framtida miljöarbetet och saknar oftast relevans i bedömningen av det reella miljöarbetet.

Mer relevanta uppgifter som en majoritet av de undersökta företagen presenterade var t.ex. kvalitativa data och framtida planer och mål. 84 % av miljöredovisningarna innehöll specifika uppgifter om t.ex. mängden luftföroreningar, energibesparingar, miljökostnader, olyckor, incidenter och producerat avfall. 76% av företagen redovisade sina framtida planer och mål, medan endast 53 % av dem redovisade om de framsteg de gjort för att uppfylla tidigare planer och mål.³⁸

5.2.2 Miljöredovisningar verifieras

KPMGs internationella undersökning konstaterar också att 18 % av de undersökta miljöredovisningarna har verifierats av utomstående experter. Detta är en metod för att öka trovärdigheten i redovisningen, vilket t.ex. kan öka användbarheten av informationen för utomstående användare. Verifieringsprocessen skiljer sig också från fall till fall, eftersom det inte finns klart utarbetade normer för hur en sådan revision bör genomföras och att miljöredovisningarna inte är utformade efter en standardmodell.³⁹ Ett annat problem vid utförandet av verifieringen av frivilliga miljöredovisningar är att de oftast är utformade på ett sätt långt ifrån beprövade redovisningsformer som används för ekonomisk redovisning, och äldre revisionmetoder går då inte lika lätt att applicera. Detta behöver tvunget inte betyda att miljöredovisningar ska standardiseras efter en modell av ekonomisk redovisningsstandard, eftersom det kan vara svårt att presentera miljöinformation i en bolagsekonomisk kontext.⁴⁰

³⁷ KPMG International survey of environmental reporting 1999, s. 18

³⁸ KPMG International survey of environmental reporting 1999, s. 20

³⁹ KPMG Internationell survey of environmental reporting 1999, s. 22-25

⁴⁰ Mike J Kelly, The future of environmental reporting, s. 6 i, Bottomline 10:2000

5.2.3 Hur kan miljöredovisningarna förbättras

Det har under de senaste åren presenterats ett flertal rapporter om hur företag skulle kunna förbättra sina separata miljöredovisningar för att bli mer användarvänliga för olika målgrupper. Dessa rapporter har framförallt producerats av samarbetsorgan inom redovisningssektorn, men även FN, EU och svenska myndigheter har försökt att skapa riktlinjer för en standardiserad miljöredovisning.⁴¹ Alla organ är överens om att någon form av standardiserad miljöredovisning är nödvändig för att effektivt kunna användas av användarna. Detta innebär t.ex. att man ska kunna jämföra det kvalitativa innehållet i en redovisning med en annan.

Flertalet av organisationerna har poängterat att det är viktigt att anpassa informationen efter den målgrupp man inriktar sig mot. Problemet med dagens redovisningar är oftast att de inriktar sig mot en bred målgrupp med olika användningssyfte av informationen.⁴²

För att göra redovisningen väsentligen mer användbar måste företagen, enligt FEE, inrikta sig mot specifika målgrupper och uppfylla de kvalitetskrav de efterfrågar. Den information som är relevant för den tänkta målgruppen ska vara tillförlitlig, begriplig, jämförbar och verifierbar. Dessa krav gäller alla målgrupper, oavsett vad informationen ska användas till.

UNEP och SustainAbility trycker mer på specifika krav vad en miljöredovisning bör innehålla för information och fakta. För det första ska den innehålla miljöpolicies och miljöledningssystem. Denna information är viktig för att kunna skapa en generell bild av miljöengagemanget inom företaget. För det andra ska en miljöredovisning innehålla statistik om företagens miljöbalans, där input och output sätts i jämförbara termer. För det tredje ska miljöfaktorer som direkt påverkar företagens finansiella ställning redovisas, såsom miljökostnader och miljöskulder. Slutligen, för att fastsätta företagens långsiktiga planering av sitt miljöarbete, bör en agenda för varaktig hållbar utveckling inkluderas i redovisningen.⁴³

Det europeiska revisorsorganet FEE föreslår i sin utredning *Towards a generally accepted framework for environmental reporting* att miljöredovisningen ska verifieras och atteras av en utomstående part för att höja trovärdigheten av den information som presenteras.⁴⁴

När kreditgivare är målgruppen för en miljöredovisning krävs enligt FEE, mer detaljerad information än för andra målgrupper. För att kunna utföra en tillförlitlig miljörisikanalys måste långivare kunna se sambanden mellan den finansiella informationen och de faktauppgifter som presenteras i miljöredovisningen. De måste bl.a. presentera fullständiga och jämförbara

⁴¹ Se t.ex *Towards a generally accepted framework for environmental reporting*, Federation des Experts Comptables Européen (FEE), 1999, [http://www.nivra.nl/download/TOWARDS A GENERALLY ACCEPTED FRAMEWORK FOR ENVIRONMENTAL REPORTING.zip](http://www.nivra.nl/download/TOWARDS_A_GENERALLY_ACCEPTED_FRAMEWORK_FOR_ENVIRONMENTAL_REPORTING.zip), 2001-12-18

⁴² Fredrik Ljungdahl, Miljöredovisningens målgrupper, Naturvårdsverket 2001, s.10

⁴³ Fredrik Ljungdahl, Miljöredovisningens målgrupper, Naturvårdsverket 2001, s.21

⁴⁴ Lars-Olle Larsson, Varierande kvalitet på miljöredovisning får FEE att skapa ett stabilt ramverk, i *Balans* 4/99, s. 37

resultat, och uppgifter om vilka miljöeffekter verksamheten har vid redovisningstillfället.⁴⁵

Trots det ökade antalet frivilliga miljöredovisningar finns det anledning att diskutera om detta underlättar kreditgivarnas efterforskningar av relevant miljöinformation vid en eventuell miljöriskutredning. Enligt en undersökning genomförd vid Lunds Universitet 1998, riktar sig den separata miljöredovisningen främst till industrikunder, anställda och aktieägare.⁴⁶ Detta innebär att den information som presenteras i de separata miljöredovisningarna i första hand inte är framtagna för att tillfredställa kreditgivarnas behov.

Kreditgivarna har behov av trovärdig miljöinformation kring faktorer som kan påverka kredittagarens ekonomiska möjligheter att återbetala krediten. Denna information fokuseras kring den ekonomiska risk som är relaterad till ett företags verksamhet, och detta är inte huvudinformationen i de frivilliga separata miljöredovisningarna.

Ett annat centralt problem rörande möjligheterna för kreditgivare att adekvat utnyttja separata miljöredovisningar för miljöriskbedömningar är att det stora flertalet av låntagarna inte producerar separata miljöredovisningar. Tidigare i uppsatsen har det påpekats att de små och medelstora företagen är kreditgivarnas mest frekventa kunder där en miljöriskanalys är berättigad. Dessa små och medelstora företag producerar mycket sällan separata miljöredovisningar.⁴⁷

5.3 Övrig miljöinformation - som finns hos statliga och kommunala myndigheter

Hos de statliga och kommunala myndigheterna finns idag en stor mängd miljöinformation lagrad, som kan vara till nytta för kreditsektorn. Den största delen av denna information är offentlig och kan mot förfrågan lämnas ut till intresserade parter.

Det stora utbudet av information består av dokument, rapporter och miljödata som främst används för tillsyn av anmälnings- och tillståndspliktiga företag. Där finns även ytterligare information, t.ex. om förorenad mark.

Detta avsnitt ska kort presentera ett urval av den viktigaste miljöinformationen och diskutera om och hur den kan vara till nytta för kreditsektorn.

5.3.1 Statistiska Centralbyrån

Statistiska Centralbyrån (SCB) är statens organ för statistik sammanställningar. Denna myndighet upprättar bl.a. statistik inom miljöområdet om t.ex. energiförbrukning, transporter och industristatistik.

⁴⁵ Lars-Olle Larsson, Varierande kvalitet på miljöredovisning får FEE att skapa ett stabilt ramverk, i Balans 4/99, s. 38

⁴⁶ Fredrik Ljungdahl, Miljöredovisningens målgrupper, Naturvårdsverket 2001, s.7

⁴⁷ Fredrik Ljungdahl, Miljöredovisningens målgrupper, Naturvårdsverket 2001, s. 16

SCB delar upp denna statistik i bransch kategorier genom att följa svenska och europeiska standarder för näringsindelning.

SCB för också statistik för miljöanknutna verksamheter och presenterar uppgifter för olika branscher vad gäller energi, avfall och utsläpp. Resultaten presenteras även här indelat mellan olika branscher och det är således omöjligt att identifiera enskilda näringsidkare. Denna statistik kan därför bara användas av kreditgivare för att jämföra en låntagares miljöprestation med branschgenomsnittet.

5.3.2 Naturvårdsverkets register över förorenade markområde, grundvatten och sediment.

Naturvårdsverket har under de senaste åren försökt att kartlägga potentiella och konstaterade förorenade områden. Databasen består av ca 6000 områden, som i framtiden kan bli föremål för sanering. Uppgifterna om förorenade områden är mycket väsentliga för kreditgivare, eftersom kostnader för sanering kan bli mycket omfattande och påverka långivarens finansiella ställning.

Problemet med Naturvårdsverkets register över förorenade områden är att den innehåller både potentiella och bekräftade förorenade områden. Detta innebär att företagare som vill belåna en potentiellt förorenad fastighet kan tvingas att undersöka marken för att bevisa att området inte är förorenat.

Sådana undersökningar är kostsamma och kan, framför allt för små och medelstora företag, ha betydande inverkan på deras ekonomi.

Naturvårdsverkets register bör därför endast innehålla bekräftade förorenade områden, för att bli ekonomiskt effektivt. Detta innebär naturligtvis stora kostnader för att undersöka markområden, men detta är en åtgärd som staten har anslagit pengar till⁴⁸.

5.3.3 Lantmäteriets fastighetsdatasystem

I Lantmäteriets fastighetsdatasystem finns också uppgifter om förorenade fastigheter. Detta system innehåller information om ett stort antal förorenade fastigheter, som kan komma att behöva saneras. I systemet finns också information om fastighetens historik, något som kan vara viktigt för att spåra den ursprungliga förorenaren.

Lantmäteriets register innehåller färre objekt än naturvårdsverkets register, men i gengäld finns i lantmäteriets system endast uppgifter om fastigheten är konstaterat förorenad, vilket inte vållar de bevisproblem som kan uppkomma genom användandet av informationen i Naturvårdsverkets register.

Lantmäteriets fastighetsdata system är en av de informationskällor som idag används av kreditgivare vid en miljöriskanalys.⁴⁹

⁴⁸ Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation, Naturvårdsverket Dnr. 633-977-98-He, s. 18

⁴⁹ Uttalande från Christer Gråberg, SEB, i ett frågeformulär som skickades ut av uppsatsförfattaren i december 2000

5.3.4 Räddningsverkets register över Seveso-registrerade anläggningar

Räddningsverket för ett register över s.k. Seveso-anläggningar. Detta register bygger på EU:s Seveso-direktiv, som antogs efter en svår kemikalieolycka i staden Seveso i Italien under senare delen av 1970:talet. Direktivets syfte är att förebygga och förhindra att svåra kemikalieolyckor inträffar.⁵⁰

För de kemikalieindustrier som använder en stor mängd kemikalier, kräver direktivet, att de avger en säkerhetsrapport till behörig myndighet. Registret med svenska säkerhetsrapporter finns att tillgå hos räddningsverket och omfattar ca 60 anläggningar.⁵¹

Rent praktiskt kan man ifrågasätta värdet av den information som finns samlad hos räddningsverket, eftersom den omfattar ett så begränsat antal industrier. Det flesta av dessa industrier tillhör större företag och mycket av informationen finns därför att få tag på från andra miljöinformationskällor.

5.3.5 Kemikalieinspektionens datasystem

Kemikalieinspektionen för ett register över tillverkare och importörer av farliga kemikalier. Detta datasystem innefattar alltså inte de som bara använder kemikalier i sin produktion. Registret uppdateras årligen och man kan mot förfrågan ta del av uppgifterna. Det har diskuterats om företagssekretessen kan komma att vara ett hinder för att i framtiden offentliggöra registret i en samlad miljödatabas, men kemikalieinspektionen ser inga konflikter mellan sekretesslagen och ett offentliggörande.⁵²

5.3.6 Miljödomstolarna

I och med miljöbalkens ikraftträdande 1 januari 1999 försvann Koncessionsnämnden för miljöskydd och ersattes av 5 utvalda tingsrätter att verka som miljödomstolar. Dessa tingsrätter behandlar frågor om tillstånd för större anläggningar (s.k. A-anläggningar), tillstånd för vattenverksamhet, ersättnings- och skadeståndsfrågor, talan om förbud eller begränsning av verksamhet, fördelning av solidariskt ansvar och utdömande av vite som förelagts enligt miljöbalken.⁵³

Miljödomstolarnas akter med bakgrund och dom, finns tillgänglig hos respektive miljödomstol och kan bestå av viktig information för att utreda om ett företag är inblandad i någon rättslig process eller kan förväntas tilldömas höga skadestånd eller föreläggande om vite.

⁵⁰ Sevesodirektivet var ursprungligen 82/501, men har blivit förnyat genom 96/82.

⁵¹ Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation, Naturvårdsverket Dnr. 633-977-98-He, s. 19

⁵² Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation, Naturvårdsverket Dnr. 633-977-98-He, s.17

⁵³ Miljöbalken (1998:808) 20 Kap.§ 2

5.3.7 Kommuner och länsstyrelser

Sveriges 289 kommuner har inom sina miljö- och hälsoskyddsförvaltningar en stor mängd lagrad information om anmälnings- och tillståndspliktiga anläggningar. Denna information består av beslut och handläggningmaterial, bl.a. de miljörapporter som diskuterats ovan. Kommunerna för även diariesystem för sina ärenden, som kan utnyttjas av kreditsektorn för att utreda om ett företag har varit föremål för behandling i miljö- och hälsoskyddsnämnden eller annan kommunal instans. Inom länsstyrelserna finns liknande information samlad för de anläggningar de har tillsynsplikt över. Länsstyrelserna lagrar även information om förorenade markområden. Dessa register hade 1998 sammanlagt 5600 områden registrerade⁵⁴. Hos länsstyrelserna finns också ett stort antal miljörapporter som tillståndspliktiga anläggningar har lämnat in (se kap. 6.1).

5.3.8 Effektivitetsproblem med den nuvarande konstruktionen av miljöinformation som finns tillgänglig hos myndigheter, länsstyrelser och kommun

Den miljöinformation som idag finns samlad inom statliga och kommunala förvaltningar är i sig så pass omfattande att de skulle kunna tillfredsställa stora delar av de behov den finansiella sektorn har av att få tillgång till tillförlitlig miljöinformation. Problemet är dock att denna information är utspridd mellan flera olika instanser och en kreditgivare som vill inhämta miljöinformation måste vända sig till alla relevanta instanser för att kunna få en heltäckande bild.

Det finns också brister i själva informationen. Det material som finns samlat är oftast formulerat i tekniska termer, som kan vara svåra att tolka för utomstående. Dessutom är mycket av informationen inte lämplig för att göra jämförelser mellan olika företag och branscher.⁵⁵

För att göra den befintliga informationen användbar och effektiv är det tvunget att samla den på ett och samma ställe, t.ex. i en databas för statlig och kommunal miljöinformation.

⁵⁴ Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation, Naturvårdsverket Dnr. 633-977-98-He, s. 15

⁵⁵ Förbättrad miljöinformation, SOU 1997:4, s.107

6 Lagstadgad miljöredovisning

6.1 Miljörapporter

1993 infördes ett krav i miljöskyddslagen att alla tillståndspliktiga företag skulle avge en miljörapport. Denna var främst ämnad att underlätta myndigheternas tillsyn över den tillståndspliktiga verksamheten. Under 1990-talets senare hälft omformulerades målet för miljörapporten och den borde enligt miljöinformationsutredningen göras lättillgängligare för andra målgrupper som hade behov av miljöinformation från företag, t.ex. kreditgivare och försäkringsanalytiker⁵⁶.

Denna utredning och senare beslut i riksdagen föranledde Naturvårdsverket att modifiera de föreskrifter som styrde utarbetandet och innehållet i miljörapporterna.

Det grundläggande kravet är att de verksamheter som är tillståndspliktiga enligt 9 kap. §6 miljöbalken (1998:808) årligen ska inlämna en miljörapport.⁵⁷ Denna ska innehålla grunddel, textdel och för ett stort antal verksamheter även en emissionsdeklaration.⁵⁸

Grunddelen ska bl.a. innehålla verksamhetsutövarens namn och organisationsnummer. Att organisationsnummer ska redovisas innebär sannolikt att detta i framtiden kan användas som sökbegrepp i olika databaser, t.ex. vid införandet av en Svensk miljöinformationscentral (se nedan). Grunddelen ska även innehålla uppgifter om beslutande myndighet och beslutsdatum för gällande tillstånd.⁵⁹ Detta är relevanta uppgifter för kreditgivare som behöver veta hur länge tillståndet gäller eller behöver komma i kontakt med ansvarig tillsynsmyndighet.

I miljörapportens textdel ska verksamhetsutövaren beskriva den tillståndsgivna och faktiska produktionen. Denna ska dessutom beskriva verksamhetens huvudsakliga påverkan på miljön och redovisa vilka åtgärder som gjorts för att minska miljöpåverkan och förbrukningen av naturresurser. Textdelen ska också innehålla uppgifter om tillbud och störningar i verksamheten och en redovisning om vilka åtgärder som vidtagits vid dessa situationer. Andra vidtagna åtgärder, såsom ändrade rutiner för undersökning av risker eller miljöförbättrande arbete t.ex. minskade utsläpp och minskad produktion av farligt avfall ska också redovisas i rapportens textdel. Verksamhetsutövaren ska dessutom kommentera resultaten av de undersökningar och mätningar som gjort på verksamheten.⁶⁰

Enligt de efterföljande allmänna råden till Naturvårdsverkets föreskrifter för miljörapporter stadgas att EMAS registrerade verksamheter kan lämna in sin

⁵⁶ Förbättrad miljöinformation SOU 1997:4, s. 116

⁵⁷ Miljöbalken (1998:808) 26 kap. §20

⁵⁸ Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2000:13) om miljörapport för tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter, §2

⁵⁹ *ibid.*, §3 st. 4

⁶⁰ *ibid.*, §4

av den ackrediterade miljökontrollanten verifierade miljöredovisning, istället för att lämna in de föreskrivna grund- och textdelarna. Även andra redovisningar som sammanställts till följd av att verksamheter har miljöcertifierats, t.ex. ISO-14001, får ersätta de två första delarna av miljörapporten. Kravet är dock att de måste innehålla alla de föreskrivna uppgifterna, samt att dessa uppgifter markeras i den inlämnade miljöredovisningen.

Emissionsdeklarationen ska lämnas in för de verksamheter som överskrider de tröskelvärden som Naturvårdsverket har fastställt i bilaga 2 i anslutning till föreskrifterna för miljörapporter. Emissionsdeklarationen ska innehålla detaljerad information om verksamhetens utsläpp i luft och vatten.⁶¹

Miljörapporten ska enligt §6 inges för varje kalenderår. Detta kan vara till nackdel för intressenter i den finansiella sektorn, som analyserar ett företag med brutet räkenskapsår, där således årsredovisningen och miljörapporten inte ligger i fas.

6.1.1 Fördelar och nackdelar med miljörapporter

Miljörapporterna har många fördelar som miljöinformationskälla för kreditgivare vid en miljöriskanalys. Den innehåller faktauppgifter om tillstånd och preventivt miljöarbete, samt i många fall utförliga emissionsanalyser. Detta är, som diskuterats ovan, relevant miljöinformation för både kreditgivare.

Aktörer inom den finansiella sektorn kan dock inte få någon fullständig miljöinformation genom att bara söka i miljörapporter, utan måste också förlita sig på andra källor. Miljöbalkens regler om miljörapportering inbegriper endast tillståndspliktiga verksamheter och utesluter därmed företag som endast är anmälningspliktiga eller står utanför myndigheternas tillsyn. Verksamheter i dessa typer av företag kan också drabbas av miljörelaterade kreditförluster, t.ex. attitydförändringar hos konsumenter eller då en underleverantör eller annan samarbetspartner utsätter sig för miljörisker.

En annan svaghet med miljörapporterna är att de inte behöver vara verifierade av externa experter, vilket kan påverka kvaliteten och trovärdigheten i rapporten.

6.2 Miljöredovisning enligt årsredovisningslagen kap. 6

I flera undersökningar som genomförts inom den finansiella sektorn angående miljöinformation, efterfrågas en integrerad redovisning av

⁶¹ ibid., §5

ekonomi och miljö. Kreditgivare vill hitta miljöinformation på samma ställe man söker information om företagets finansiella ställning.⁶²

Redovisningslagstiftningen har till syfte att underlätta för utomstående att bilda sig en uppfattning om företagets finansiella ställning och företagets framtidsutsikter.⁶³ Den ska dessutom behandla aktuella händelser inom bolaget som är av väsentlig natur.⁶⁴ Enligt årsredovisningslagen (1995:1554) ska aktiebolag och handelsbolag ägda av aktiebolag innefattas av bestämmelserna i årsredovisningslagen.⁶⁵

Före 1999 hade årsredovisningslagen inget uttryckligt lagkrav att miljöinformation skulle redovisas i årsredovisningen. Det fanns dock miljörelaterade händelser som enligt "god redovisningssed" borde tas upp i årsredovisningen. Detta var aktuellt om t.ex. en miljörelaterad händelse hade direkt påverkan på bolagets finansiella ställning eller utvecklingsmöjligheter.⁶⁶ Exempel på sådana händelser var t.ex. stora saneringsbehov eller överskridande av tillståndsvillkor.⁶⁷

I redovisningskommitténs slutbetänkande "Översyn av redovisningslagstiftningen"⁶⁸ framlades förslag om att uttryckligen kräva miljöinformation i årsredovisningen, för företag som är tillstånds- eller anmälningspliktiga. Redovisningskommitténs förslag beaktades och i den nya lydelsen av årsredovisningslagen, som trädde ikraft 1 januari 1999, stadgas i 6 kap. §1 st. 3 att:

"[U]töver sådan information om verksamhetens miljöpåverkan som ska lämnas enligt första och andra styckena skall företag som bedriver verksamhet som är tillstånds- eller anmälningspliktig enligt miljöbalken (1998:808) lämna upplysningar i övrigt om verksamhetens påverkan på den yttre miljön"

Detta tillägg ska enligt regeringens proposition ge bättre underlag för en bedömning av företagets finansiella ställning. Kravet om miljöinformation i årsredovisningen torde också stärka miljömedvetenheten inom näringslivet, men detta var inte det huvudsakliga syftet, utan endast en bieffekt av förändringen i årsredovisningslagen.⁶⁹

Regeringen ansåg att de generella bestämmelserna för uppgiftslämnande som fanns i årsredovisningslagen innan tillägget antogs, inte inbegrep all den miljöinformation som kunde påverka ett företags finansiella ställning. De menade bl.a. att kreditgivare kunde behöva information om företags påverkan av den yttre miljön för att göra en kreditriskanalys. Tillägget i 6 kap. §1 är tänkt att sträcka sig längre än att bara räcka för att bedöma företagets finansiella ställning. Tanken är att uppgifterna ska vara tillräckliga för att bedöma företagets framtida utvecklingsmöjligheter. Den

⁶² Magnus Pettersson och Graham Earl, Strategier för finansiell miljöinformation, Sveriges tekniska attachéer, 1998

⁶³ Anna-Karin Holmqvist-Larsson, Miljön tar plats i förvaltningsberättelsen, i Balans 1/99

⁶⁴ Årsredovisningslagen (1995:1554) 6 kap. §1 st. 1

⁶⁵ Årsredovisningslagen (1995:1554) 1 kap. §1

⁶⁶ Prop. 1996/97:167, Miljöinformation och miljöredovisning i näringslivet, s. 16

⁶⁷ Miljöinformation i förvaltningsberättelsen, Bokföringsnämnden U 98:2

⁶⁸ Översyn av redovisningslagstiftningen SOU 1996:157

⁶⁹ Miljöinformation och miljöredovisning i näringslivet, Prop. 1996/97:167, s. 19

information som skulle redovisas skulle t.ex. kunna vara fakta om företagets utsläpp och produktion av avfall för att bedöma företagets beredskap mot strängare miljölagstiftning, såsom utsläppsbegränsningar och efterbehandlingsansvar.⁷⁰

6.2.1 BFNs riktlinjer för miljöinformation inom ramen för årsredovisningen

Tillägget i 6 kap. §1 är tämligen generellt skrivet och det är regeringens intention att den specifika utformningen av vilka uppgifter som ska inbegripas ska överlämnas till de normgivande organ som finns inom redovisningssektorn.⁷¹ Det normgivande organet i redovisningsfrågor är Bokföringsnämnden (BFN), som i sina föreskrifter BFN U 98:2 har utarbetat riktlinjer för vilken miljöinformation som ska redovisas i årsredovisningen. Enligt BFN:s riktlinjer ska 6 kap. §1 st. 3 vara oberoende av om det aktuella företaget lämnar miljöupplysningar i andra handlingar t.ex. i miljörapporter eller separat miljöredovisning. De menar dock att miljöinformationskravet i årsredovisningens förvaltningsberättelse ska differentieras mellan de tillståndspliktiga företag som måste lämna in miljörapport och de anmälningspliktiga företag som inte har detta krav. BFN tolkar tillägget i årsredovisningslagen så att den ingående och specifika information som avkrävs i företags miljörapporter endast ska redovisas av tillståndspliktiga företag i årsredovisningen, medan anmälningspliktigas redovisningskrav ställs betydligt lägre. Mer generell information som finns lättillgänglig eller kan inhämtas utan större kostnad ska redovisas av de anmälningspliktiga företagen. Detta motiveras med att det inte kan vara rimligt att kräva detaljerade uppgifter från anmälningspliktiga verksamheter, ytterst med tanke på att dessa oftast är mindre företag, där kostnaden att samla in informationen inte står i proportion till företagets resurser.⁷²

BFN påpekar också, i likhet med årsredovisningslagen, att det endast är tillstånds- och anmälningspliktiga företag som behöver lämna miljöinformation. Sådan verksamhet är auktoriserad i Sverige av miljödomstol, länsstyrelse eller myndighet och därför berörs inte utländsk verksamhets påverkan på den yttre miljön av årsredovisningslagen. Det har riktats kritik mot att endast tillstånds- och anmälningspliktiga företag ska omfattas av miljöredovisningskravet i årsredovisningslagen. Detta innebär att endast större företag med stor miljöpåverkan på den yttre miljön behöver redovisa sina uppgifter.⁷³

Den konkreta information som bör anges i årsredovisningens förvaltningsberättelse är enligt BFN först och främst om bolaget är tillstånds- eller anmälningspliktigt och vad denna plikt avser för verksamhet. Ett tillståndspliktigt företag bör dessutom beskriva vilken typ av

⁷⁰Miljöinformation och miljöredovisning i näringslivet, Prop. 1996/97:167, s. 20

⁷¹Miljöinformation och miljöredovisning i näringslivet, Prop. 1996/97:167, s. 20

⁷²Anna-Karin Holmqvist-Larsson, Miljön tar plats i förvaltningsberättelsen, Balans 1/99

⁷³Fredrik Ljungdahl, Redovisningskommitténs förslag om miljöredovisning ett slag i luften, i Balans 4/97

miljöpåverkan de orsakar, t.ex. om det är utsläpp till luft eller vatten eller om de alstrar buller eller avfall. Det ska också redovisas om tillståndet behöver förnyas eller revideras. Har företaget fått väsentliga förelägganden enligt miljöbalken ska dessa också redovisas.

En viktig aspekt för att bedöma företagets finansiella ställning är hur beroende ett bolag är av den tillstånds- eller anmälningspliktiga verksamheten, därför ska företaget redovisa hur stor del av nettoomsättningen den miljöpåverkande verksamheten utgör.

Både i förarbetena och i BFN:s föreskrifter påpekas att det endast är miljöpåverkan till följd av produktionsprocessen som ska redovisas. Det anses alltför kostnadskrävande att begära information om effekter vid användning och återanvändning av företagets produkter. Den information som efterfrågas finns oftast redan samlad inom företaget och kan därför redovisas på ett enkelt och billigt sätt. Uteslutandet av information om miljöpåverkan utanför produktionsprocessen motiveras i propositionen med att nyttan av informationen måste vägas mot kostnaden av ihopsamlandet av informationen.⁷⁴

Denna inskränkning har mött kritik, då stora delar av de miljöproblem som finns idag orsakas av användandet och bristande återanvändning av produkterna. Lagstiftarens avsikt att bereda lättillgängligare miljöinformation för den finansiella sektorns behov uppfylls inte genom 6 kap. §1 st. 3 i årsredovisningslagen. Produktens användning och producentens ansvar för återvinning kan få betydande ekonomiska konsekvenser i en tid då kunder, konsumenter och lagstiftare efterfrågar miljövänliga produkter och ett ökat producent ansvar.⁷⁵

Tidigare i uppsatsen har kreditgivarens problem att hitta relevant miljöinformation från små och medelstora företag diskuterats. Detta är enligt den finansiella sektorns egna bedömningar den miljöinformation som är mest behövlig, fast svårast att få tag på. Tillägget i årsredovisningslagens 6 kap. förbättrar väsentligen inte tillgången på den efterfrågade informationen och det finns utrymme att fundera på om inte lagstiftaren borde gått ett steg längre och inkluderat redovisningsplikt för andra företag än de tillstånds- och anmälningspliktiga.

6.2.2 Revision

Den miljöinformation som redovisas i årsredovisningens förvaltningsberättelse, måste som de andra uppgifterna i årsredovisningen genomgå revision av en extern revisor. Miljöredovisningen omfattas inte av specifika revisionsregler, utan ordinarie ”god revisionssed” med krav på fullständighet, riktighet och verifierbarhet, gäller även för denna information. Revisorn bör därför ha en allmän kännedom om gällande miljölagstiftningar, ta del av miljöinformation från tillsynsmyndigheterna och inhämta uppgifter från företags miljörapporter om sådan har

⁷⁴ Miljöinformation och miljöredovisning i näringslivet, Prop. 1996/97:167, s. 22

⁷⁵ Fredrik Ljungdahl, Redovisningskommitténs förslag om miljöredovisning - ett slag i luften, i Balans 4/97

producerats. Revisorn ska sedan kontrollera så att de uppgifter som lämnats i årsredovisningen är riktiga.⁷⁶

Den externa revisionen av miljöinformationen i årsredovisningen är till gagn för kreditgivare och andra aktörer inom den finansiella sektorn, som vi sett, behöver kvalitetssäkrad och verifierbar miljöinformation.

⁷⁶ Uttalande från FAR:s revisionskommitté: Revisorns beaktande av miljöfrågor vid granskning av årsredovisningen, i Balans 5/99, s.38

7 Svenska Miljöinformationscentralen

I miljödepartementets utredning om förbättrad miljöinformation från 1997 presenterades ett förslag till samarbete mellan Naturvårdsverket och de etablerade kreditupplysningsföretagen. Naturvårdsverket och andra myndigheter skulle underlätta för kreditupplysningsföretagen att samla in icke sekretessbelagd relevant miljöinformation från myndigheter och organisationer. Denna lösning var, enligt utredningen, en billig och effektiv lösning som skulle allokera kostnaderna till kreditupplysningsföretagen och deras kunder.⁷⁷

Till följd av miljödepartementets miljöinformationsutredning fick Naturvårdsverket regeringens uppdrag att föreslå hur miljöinformation kunde göras tillgänglig för den finansiella sektorn. Naturvårdsverket följde inte utredningens linje utan presenterade ett eget förslag i promemorian ”Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation”.⁷⁸ Naturvårdsverkets förslag var att inrätta en Svenska Miljöinformationscentral (SMIC). Denna informationsdatabas skulle byggas upp i tre olika etapper och slutligen innehålla stora delar av den miljöinformation som den finansiella sektorn kunde förmodas ha behov av.

Majoriteten av informationen som föreslås tillhandahållas i SMIC finns redan tillgänglig hos länsstyrelser, kommuner, domstolar och andra myndigheter. Den huvudsakliga funktionen av SMIC skulle därför bli att samordna och tillhandahålla information i en enda informationsdatabas, för att underlätta och kostnadseffektivisera eftersökningen av relevant miljöinformation.

Det första steget föreslås endast innehålla ett register baserat på företags organisationsnummer som visar om ett visst organisationsnummer är registrerat hos någon myndighet. Kredittagaren eller någon annan intressent kan därefter kontakta de myndigheter där organisationsnumret finns registrerat för att få specifika uppgifter från myndigheterna. De ADB-system som föreslås inkluderas i första steget är vissa statliga myndigheter t.ex. Länsstyrelserna, Koncessionsnämnden för miljöskydd/miljödombolarna, Räddningsverket och Kemikalieinspektionen. Det föreslås dessutom att registreringsinformation om EMAS och ISO 14000-serien ska inkluderas.

I det andra steget föreslås även kommunernas register att innefattas i söksystemet.⁷⁹

Det finns ett antal problem relaterade till SMIC:s två första steg. För det första är organisationsnummer inte en sökbar term inom alla myndighetsregister, t.ex. blev det obligatoriskt att lämna organisationsnummer vid ansökningar först i och med miljöbalkens införande 1999. För det andra kommer systemet inte att effektivisera

⁷⁷ Förbättrad miljöinformation SOU 1997:4, s. 13

⁷⁸ Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation, Dnr. 633-977-98-He

⁷⁹ Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation, Dnr. 633-977-98-He, s. 3

kreditgivarnas arbete något nämnvärt, då de även i fortsättningen måste ta kontakt med varje enskild myndighet för att få ut relevant material.

I det tredje steget föreslås att mer detaljerad information skall kunna sökas i SMIC. Detta innebär att kreditgivarna får möjlighet att söka efter myndighetsdokument direkt i SMIC, vilket skulle rationalisera deras arbete. Det kan även bli aktuellt att registrera företags frivilliga miljöredovisningar och de miljöredovisningar som produceras i enlighet med miljöcertifieringen i ISO 14000-serien och EMAS⁸⁰.

Det finns dock juridiska, finansiella och administrativa problem som kan uppkomma vid införandet av tredje steget. Dessa problem ska analyseras i de följande avsnitten.

7.1.1 Huvudmannaskap och finansiering av SMIC

Informationsutbudet i den föreslagna miljöupplysningscentralen kommer enligt Naturvårdsverkets promemoria att styras av efterfrågan. De statliga och kommunala databaserna innehåller en stor mängd information som kan vara till nytta för den finansiella sektorn, men att samordna dessa kan innebära betydande kostnader. Det är därför införandet har föreslagits att indelas i tre steg för att begränsa utgifterna i det initiala skedet. Steg ett och två är, enligt Naturvårdsverkets beräkningar, uppskattade att kosta 7 miljoner kronor.⁸¹ För stora kostnader i ett tidigt skede skulle kunna hindra projektet att förverkligas, därför anser Naturvårdsverket och intressenter de varit i kontakt med, att det är bättre att starta i liten skala för att sedan bygga ut systemet efterhand som användarna är beredda att betala för mer information.⁸²

Frågan om huvudmannaskap och finansiering diskuteras både i Naturvårdsverkets promemoria och de efterföljande remissvaren.

Utredningen kring förbättrad miljöinformation föreslog ett samarbete mellan Naturvårdsverket och de etablerade kreditupplysningsföretagen, ett system där inga nya institutioner skulle krävas. Fördelarna med detta system skulle, enligt utredning vara, att detta skulle innebära låga kostnader för de berörda myndigheterna.⁸³ I detta förslag fanns inga diskussioner kring huvudmannaskap och finansieringen skulle täckas av de intressenter som hade behov av myndigheternas miljöinformation, genom att de skulle betala för informationen från kreditupplysningsföretagen.

Naturvårdsverkets förslag för inrättandet av SMIC är något mer komplext. Det innebär i praktiken att ett nytt system med egen administration och finansiering tas i bruk. Naturvårdsverket poängterar att förslaget innebär ett marknadsbaserat system, där tillgången på information ska styras av efterfrågan.⁸⁴ Detta torde innebära att de finansiella aktörerna som efterfrågar en viss typ av information är beredda att betala för denna.

⁸⁰ Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation, Dnr. 633-977-98-He, s. 20

⁸¹ Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation, Dnr. 633-977-98-He, s. 26

⁸² Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation, Dnr. 633-977-98-He, s. 3

⁸³ Förbättrad Miljöinformation, SOU 1997:4, s. 13

⁸⁴ Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation Dnr. 633-977-98-He, s. 2

Trots detta är det primära förslaget att finansieringen av det initiala stadiet av en miljöinformations databas ska bekostas av staten. Först i ett senare skede ska kostnaderna läggas på användarna.⁸⁵ Detta förslag motiveras med att det ligger i samhällets intresse att en miljöinformationsdatabas kommer till stånd. Argumenten för detta är att en utökad tillgänglighet till och stordriftsfördelarna i inhämtandet av miljöinformation i längden kan innebära att de finansiella aktörerna tar större hänsyn till miljöfaktorer och påverkar således miljön i en positiv riktning.⁸⁶

Förslaget om en statlig finansiering för uppbyggnadsskedet av systemet stöttas både av Naturvårdsverket och de potentiella användarna. Det finns dock andra förslag som framkommit i samband med Naturvårdsverkets utredning som innebär att initialkostnaderna av projektet skulle delas upp mellan staten och den finansiella sektorn, för att försäkra sig om att den privata sektorn är beredd att betala för en förbättrad miljöinformation.

Naturvårdsverkets förslag ger inga garantier för att den finansiella sektorn är beredda att överta ansvaret för kostnaderna av fas 2 och 3 i utbyggnaden av SMIC. Det är svårt att uppskatta om det ökade behovet av miljöinformation som finns idag kan göra banker och andra aktörer inom den finansiella sektorn villiga att betala för en förbättrad miljöinformation. I Naturvårdsverkets promemoria hävdas att vissa aktörer ännu inte fäster så stor vikt vid miljöfrågor att de är beredda att betala för denna typ av information för att reducera sina ekonomiska risker.⁸⁷ Detta är förmodligen något som kommer att förändras framöver när principen om att förorenaren betalar får ett större genomslag i samhället och de ekonomiska konsekvenserna av en negativ påverkan på miljö blir mer kännbara än idag. I Naturvårdsverkets promemoria diskuteras vem som är lämpligast att stå som huvudman för SMIC. De förslag till konstruktion som framhålls är ett delat ansvar mellan staten och SMIC:s privata intressenter. Huvudskälen för en sådan konstruktion är att staten har tillgång till den information som är önskvärd och kan distribuera den till tänkbara användare. Det som talar för att den privata sektorn ska vara involverad i huvudmannskapet är att användarna av databasen torde vilja ha möjlighet att påverka databasens innehåll för att göra den användarvänlig.⁸⁸

7.2 Kvalitetssäkring av uppgifter

För att en Svensk miljöinformationscentral ska bli praktiskt användbar för kreditgivare krävs att de uppgifter som förekommer är riktiga. Felaktig information som ligger till grund för ett kreditbeslut kan i slutändan innebära betydande kreditförluster för banksektorn.

En annan grupp som kan komma att skadas av oriktig miljöinformation är kreditupplysningsföretagen, eftersom de kan bli skadeståndsskyldiga för felaktig information de lämnar ut. Kreditupplysningsföretagen, som både

⁸⁵ Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation Dnr. 633-977-98-He, s. 9

⁸⁶ Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation Dnr. 633-977-98-He, s. 29

⁸⁷ Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation Dnr. 633-977-98-He, s. 9

⁸⁸ Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation Dnr. 633-977-98-He, s.28

kan komma ifråga som vidareförmedlare av uppgifter från registret eller som en av huvudmännen är enligt kreditupplysningslagen skadeståndsskyldiga för felaktiga uppgifter de lämnar ut som bringar skada till den som uppgifterna rör⁸⁹. Ett kreditupplysningsföretag är också skyldigt att underrätta informationsmottagaren om de upptäcker att felaktiga uppgifter har lämnats ut.⁹⁰

Det är därför av yttersta vikt för ett fungerande system, att uppgifterna i ett register är kvalitetssäkrade och trovärdiga. Ett system utan dessa åtgärder kommer annars att innebära alltför stora ekonomiska risker för att användas på ett tillfredställande sätt.

Huvudsaken är därför inte vem som står som huvudman eller finansiär av en framtida Svensk miljöinformationscentral, utan att den som ansvarar för utbudet även tar ansvar för att kvalitetssäkra den information som finns i utbudet. Detta önskemål framfördes av flera intresseorganisationer inom den finansiella sektorn i remissrundan efter Naturvårdsverkets promemoria.⁹¹

7.3 Framtiden för SMIC

Förslaget om att inrätta en miljöinformationsdatabas av det slag som föreslogs i Naturvårdsverkets promemoria "Finansmarknadens efterfrågan av miljöinformation" har inte genomförts. Det är dessutom högst troligt att det aldrig kommer att genomföras i den form som föreslogs i promemorian. Anledningarna till detta är framförallt att förutsättningarna för en informationsdatabas har förändrats sedan ett nytt miljödatasystem håller på att byggas upp, administrerat av ett konsortium kallat SMED där bl.a. Naturvårdsverket och SMHI är engagerade. Detta system ska innehålla ett emissionsregister som ska uppfylla kraven i NFS 2000:13. Dessutom ska systemet innehålla ett kemikalierregister som byggs upp i enlighet med Århuskonventionen.

Naturvårdsverket har som mål att även samla in information ur register om täkter, förorenad mark, miljöskattavgifter och tillgängliggöra miljörapporternas textdel som kan publiceras i den nya informationsdatabasen. För övrigt vill Naturvårdsverket lägga in länkar till t.ex. miljödomstolens avgörande, kemikalieinspektionens produktregister och miljöstyrningsrådets register över miljöcertifierade företag och anläggningar.⁹²

Det nya förslaget på miljöinformationsdatabas innehåller en stor del av de uppgifter som även föreslogs ingå i SMIC, men formen att skapa den med dels samlad information dels med länkar till andra informationskällor kommer sannolikt inte att vara effektivt för informationsinhämtning för

⁸⁹ Kreditupplysningslagen (1973:1173), §21

⁹⁰ Kreditupplysningslagen (1973:1173), §12

⁹¹ Remissammanställning till Naturvårdsverkets promemoria "Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation" Dnr. M98/3984/8, s. 11. De intresseorganisationer som hade uttalat detta önskemål var Fondbolagens förening, Svenska Bankföreningen, Svenska Fondhandlarföreningen och Upplysningscentralen UC AB

⁹² Databasen SMIC ersätts av internetportal, Miljörapporten nr 5/01 26 april 2001, s. 6

kreditgivare. Det nya systemet innebär inte att all information finns samlad på ett och samma ställe och den som söker information måste gå till flera källor för att skapa sig en heltäckande bild av en verksamhets miljörelaterade risker som kan ha inverkan på bolagets finansiella ställning.

8 Miljöredovisning i andra länder

8.1 Norska ”regnskabsloven”

I regeringens proposition 1996/97:167 ses de norska och danska lagstiftningarna på miljöinformationsområdet som förebilder för det föreslagna tillägget i årsredovisningslagens 6 kap. §1 st. 3.⁹³ Vid denna tidpunkt stadgade den norska *aksjeloven* att de företag som påverkade den yttre miljön skulle redovisa sina utsläpp och de åtgärder som genomförts eller planerats för att minska dessa utsläpp. Ett år senare, 1998, antog Stortinget i Norge en ny *regnskabslov*, som ställer mer långtgående krav på företagens miljöredovisning i *årsberetningen*.

Den tidigare norska lagstiftningen som påminner om den svenska, ansågs vara för allmänt formulerad och följderna blev att företagens miljöinformation i *årsberetningen* var kortfattad och allmänt hållen.⁹⁴

Den nya norska *regnskabslovens* 3 kap. §3 kräver först och främst att företag ska redovisa vilken typ av verksamhet som bedrivs och var den bedrivs. För det andra ska företaget redovisa information om utsikterna för fortsatt drift av verksamheten. Detta inkluderar även uppgifter om t.ex. tillstånd för miljöfarlig verksamhet.

I §3 st. 3 ställer lagstiftaren högre krav än i den tidigare *aksjeloven*. Ett företag måste redovisa information om verksamhet som har en ”*ikke ubetydlig påvirkning av det ytre miljø*”. Mer specifikt kräver den norske lagstiftaren att företaget ska redovisa effekterna av de insatsfaktorer som används i produktionen och effekterna av användningen som de tillverkade produkterna kan ha på den yttre miljön. Dessutom ska företaget redovisa miljöeffekterna av normaldrift och vilka åtgärder som har genomförts eller planeras att genomföras för att minska påverkan på den yttre miljön.

Den norska redovisningslagstiftningen skiljer sig väsentligt från den svenska, åtminstone på två viktiga områden. För det första är det inte bara produktionens påverkan på miljön som ska redovisas, utan även de negativa miljöeffekter som kan uppkomma vid användandet av tillverkade produkter. För det andra sätter den norske lagstiftaren ingen gräns att endast tillstånds- och anmälningspliktiga företag ska inkludera miljöredovisning, utan alla verksamheter som har en ”*ikke ubetydlig påvirkning av det ytre miljø*” måste lämna miljöredovisning. Detta är två aspekter som kritiker saknade i den svenska årsredovisningslagens tillägg om miljöredovisning, för att som de ansåg, få en mer heltäckande miljöredovisning för att adekvat kunna analysera företagens finansiella risker med anknytning till miljö.⁹⁵

⁹³ Miljöinformation och miljöredovisning i näringslivet, Prop. 1996/97:167, s. 20

⁹⁴ Birgit Flening, Ny norsk redovisningslag - förebild för den svenska, i Balans 10/98

⁹⁵ T.ex. Fredrik Ljungdahl, Redovisningskommittens förslag om miljöredovisning - ett slag i luften, i Balans 4/97

Ett av skälen till att Norge har infört krav på mer långtgående miljöredovisning kan vara att den norske lagstiftaren hade andra motiv än sin svenska motsvarighet. I den svenska regeringens proposition anser lagstiftaren att en utvidgad miljöredovisning inom ramen för den finansiella redovisningen ska ge ett bättre underlag för intressenter att bedöma bolagets finansiella ställning och att nyttan av informationen ska vägas mot kostnaden.⁹⁶ I förarbetena till den norska *regnskabsloven* uttrycks flera andra motiv till att införa miljöredovisning i *årsberetningen*. För det första tror lagstiftaren att ett mer omfattande krav på miljöredovisning kan ge ökad förståelse för miljöproblemen och ett större engagemang från företagsledningarnas sida i miljöfrågor. Det kan i slutändan ge positiva satsningar för att reducera verksamhetens påverkan på den yttre miljön. För det andra kommer den utvidgade informationsplikten, enligt de norska förarbetena, att ge uppgifter som går utöver direkt relevant finansiell information, men som kan vara av intresse dels för den finansiella sektorn, dels för myndigheter och allmänheten.⁹⁷

För det tredje kan den nya lagstiftningen ge en utvidgad syn på miljöfrågor. Den tidigare rådande metoden med ”end-of-pipe-solutions” har mer och mer ersatts av idéer om energibesparing, återvinning och förebyggande arbete. Norges nya *regnskabslov* kommer, enligt lagstiftaren, att motivera och inspirera verksamheter att utnyttja de kostnadsbesparande åtgärderna.⁹⁸

8.2 Danska ”Grønne regnskaber”.

Den 1 januari 1996 trädde en ny lag om *grønne regnskaber* i kraft i Danmark.⁹⁹ Den stadgar att vissa definierade företag, som bedriver tillståndspliktig verksamhet, ska redovisa sin förbrukning av energi, vatten och råvaror. De ska dessutom redovisa arten och mängden förorenade ämne som används i produktionen, i de färdiga produkterna eller blir avfall från verksamheten.

Det finns inga formella krav på att de *grønne regnskaber* ska finnas i årsredovisningen, utan den ska istället skickas separat till tillsynsmyndigheterna. Till skillnad från den svenska och norska miljöredovisningen krävs inte att de *grønne regnskaber* genomgår revision. Detta är ett frivilligt moment, som kan användas för att göra miljöinformationen mera trovärdig.

Motivet till lagreglerna om *grønne regnskaber* i Danmark var att stärka miljökunskapen och miljöengagemanget inom företagen. Detta skulle ske genom att verksamhetsutövarna blev tvingade till att presentera sitt miljöarbete för allmänheten, vilket torde vara ett incitament att förbättra

⁹⁶ Miljöinformation och miljöredovisning i näringslivet, Prop. 1996/97:167, s. 23ff.

⁹⁷ Instilling fra finanskomiteen om lov om regnskab m.v., Innst.0.nr.61, 1997-98

⁹⁸ Birgit Flening, Ny norsk redovisningslag - förebild för den svenska, i Balans 10/98

⁹⁹ Bokenedtgerelse nr. 975 af 13. december 1995 om visse godkendelsepligtige virksomheders pligt til udarbejdelse af grønt regnskab.

sig¹⁰⁰. Det fanns även andra syften bakom införandet av reglerna, t.ex. att ge allmänheten lättillgänglig och lättförståelig information om aktiviteter hos de företag som påverkar den yttre miljön väsentligt. De *grönne regnskaber* är alltså inte utformade för att passa den finansiella sektorn, vilket skiljer sig från både svenska och norska motivuttalanden vid införandet av miljöredovisning i respektive länder.

Motivfrågan är till största del av akademisk betydelse, vilket innebär att den även kan användas av aktörer inom den finansiella sektorn. Det finns dock en uppenbar risk att miljöinformationen som presenteras är för allmänt hållen och inte täcker alla de områden en kreditgivare eller försäkringsanalytiker efterfrågar.

Fördelen med det danska systemet är främst att även produktledets påverkan på miljön ska inkluderas i redovisningen. De negativa aspekterna är bl.a. att det är en separat redovisningsform och att endast de värsta "miljösyndarna" avkrävs *grönne regnskaber*.

Under 1999 gjordes en utvärdering av Danmarks miljöredovisningslagstiftning och det framkom att företagens miljöarbete hade förbättrats, men att redovisningen inte användes i önskad utsträckning av allmänheten. Det framkom också att en tredjedel av de inkomna rapporterna inte uppfyllde de önskvärda kvalitetskraven på *grönne regnskaber*.¹⁰¹

I den danske miljö- och energiministerns lagprogram 2000 föreslogs en lagändring för att stärka nyttan av den danska miljöredovisningen. Den nya regleringen föreslogs ingå som ett av supplementen till den nya danska årsredovisningslagen.¹⁰²

I den danska miljöstyrelsens utredning om den framtida miljöredovisningen föreslås flera åtgärder för att förbättra de *grönne regnskaber*, både vad gäller innehållet och tillgängligheten. Vad gäller informationen som bör ingå i miljöredovisningen föreslås för det första att företaget ska presentera vilka åtgärder de vidtagit eller vilket förebyggande arbete de gjort för att hålla sig inom tillståndsmyndigheternas ramar. För det andra föreslås att företaget ska redovisa vilka farliga substanser de använder i produktionen. För det tredje, anser miljöstyrelsen att de tillståndspliktiga företagen ska lämna upplysningar om sin miljöpolicy, miljömålsättning och sin miljöprofil i övrigt. Detta kan, enligt miljöstyrelsen, stärka redovisningens användbarhet för utomstående och ge incitament åt företagen att förbättra sitt miljöarbete. För det fjärde, anser miljöstyrelsen, att man bör överväga att införa krav på redovisning av underleverantörers miljöarbete. Det kan vara svårt att få tag på denna typ av information och det rimliga kravet är därför att företagen redovisar vilka miljökrav de ställer på sina underleverantörer¹⁰³.

¹⁰⁰Grönne regnskaber, Miljöstyrelse, <http://www.mst.dk/groenneregngroenint.htm>, 2001-03-09

¹⁰¹ De grønne regnskaber er blevet evalueret, Miljöstyrelse, <http://www.mst.dk/presse/03320000.htm>, 2001-03-09

¹⁰² Statsministeriet, Lovprogram 2000, <http://www.statsministeriet.dk/taler/taler/tale74b.htm>, 2001-03-09

¹⁰³ Baggrundsnotat om fremtidens grønne regnskaber, kapitel 2, Styrket information via grønne regnskaber, Miljöstyrelse, <http://www.mst.dk/produkt/01040200.htm>, 2000-03-10

Miljöstyrelsen överväger också en utvidgning av redovisningspliktiga företag. De föreslår dock inget konkret, men överväger tanken att låta alla tillståndspliktiga verksamheter undergå miljöredovisningsskyldighet, till skillnad från idag då endast de mest *miljötunge* verksamheterna behöver upprätta *grönne regnskaber*.

Den danska miljöstyrelsen, anser dock inte, att man ska utvidga målgruppen för miljöredovisningen, då det oftast är svårt att kombinera många olika intressen för miljöredovisning i en rapport. De *grönne regnskaber* ska alltså även fortsättningsvis, enligt miljöstyrelsens förslag, inriktas mot den breda allmänheten och innehålla lättförståelig information om verksamheternas miljöarbete.¹⁰⁴

De *grönne regnskaber* är idag tillgängliga via Ervervs- og Selskabsstyrelse via post eller fax. Den danska miljöstyrelsen tror att fler skulle intressera sig för miljörapporterna om de blev mer lättillgängliga t.ex. via internet. Den danska miljöstyrelsen planerar därför att öppna en databas med både handlingar om miljötillstånd och redovisningar av företagens *grönne regnskaber*.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Baggrundsnotat om fremtidens grønne regnskaber, Miljøstyrelse, <http://www.mst.dk/produkt/01040100.htm>, 2001-03-09

¹⁰⁵ Baggrundsnotat om fremtidens grønne regnskaber, kap. 7, Offentliggørelse af regnskaber, Miljøstyrelse, <http://www.mst.dk/produkt/01040700.htm>, 2001-03-10

9 Redovisning inom ramen för miljöcertifieringssystem

Det finns idag två ledande miljöcertifieringssystem som används i Sverige; Eco Management and Audit Scheme (EMAS) reglerat av EG förordning 761/2001 och lag (1994:1596) om frivillig miljöstyrning och miljörevision, samt ISO 14000-serien. Dessa båda miljöstyrnings- och miljörevisionssystem bygger på ett frivilligt engagemang från företag som vill miljöcertifiera sin verksamhet.

9.1 EMAS

Den europeiska unionens officiella miljöcertifierings- och miljörevisions antogs av ministerrådet 1993 och har modifierats genom en ny förordning 2001.¹⁰⁶ Förordningens huvudsakliga syfte är att på frivillig basis förbättra företagens miljöarbete genom:

”[A]tt utvärdera och förbättra organisationernas miljöprestanda och för att ge allmänheten och andra intressenter relevant information om detta.”¹⁰⁷

Enligt den äldre EMAS-förordningen kunde endast företag som bedrev industriell verksamhet vid en eller flera anläggningar ha möjlighet att få en eller flera anläggningar certifierade enligt EMAS.¹⁰⁸ Den svenska lagstiftaren utvidgade dock EMAS-registreringen så att även andra branscher än de som bedrev industriverksamhet kunde bli registrerade.¹⁰⁹ I den nya EMAS-förordningen är en av nyheterna att även andra verksamheter kan bli registrerade enligt EMAS.¹¹⁰

Det grundläggande kravet för att en anläggning ska bli EMAS-registrerad är att verksamheten följer gällande miljölagstiftning. Följden av detta blir att de företag som blir certifierade oftast är beredda att ta större miljöansvar än lagen kräver, genom att upprätta miljöstyrnings- och miljörevisionsystem för de registrerade anläggningarna.¹¹¹

Det mest relevanta avsnittet för diskussionen i denna uppsats är EMAS förordningens krav på offentlig miljöredovisning av anläggningens

¹⁰⁶ EGT L 168/s.1ff, 10.07.1993 Rådets förordning (EEG) nr 1836/93 av den 29 juni 1993 om frivilligt deltagande för industriföretag i gemenskapens miljöstyrnings- och miljörevisionsordning och EGT L 114 , 24/04/2001 s. 0001 – 0029 Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 761/2001 av den 19 mars 2001 om frivilligt deltagande för organisationer i gemenskapens miljölednings- och miljörevisionsordning (EMAS)

¹⁰⁷ (EG) Förordning 761/2001, Art. 1 (1)

¹⁰⁸ (EEG) Förordning 1836/93, Art. 3

¹⁰⁹ Lag (1998:651) bemyndigar regeringen att föreslå försöksverksamhet för EMAS-registrering inom andra branscher.

¹¹⁰ EGT L 114 , 24/04/2001 s. 0001 – 0029 Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 761/2001 av den 19 mars 2001 om frivilligt deltagande för organisationer i gemenskapens miljölednings- och miljörevisionsordning (EMAS) Art. 3

¹¹¹ Jonas Högström, Företagens miljöstyrning med EMAS - En översikt över EEG-förordningen 1836/93 om frivilligt deltagande för industriföretag i EMAS, s. 17

miljöprestanda.¹¹² Syftet är att utomstående grupper som är intresserade av företagets miljöarbete ska ha möjlighet att bedöma verksamheten ur en miljömässig synvinkel. Redovisningen ska vara kortfattad och skriven på ett lättbegripligt sätt, för att den breda allmänheten ska kunna ta del av miljöinformationen.¹¹³

Miljöredovisningen ska för det första innehålla en beskrivning av den verksamhet som bedrivs vid den EMAS-registrerade anläggningen, t.ex. en redovisning av verksamhetens art och vilka råvaror som används i produktionsprocessen. För det andra ska de mest betydande effekterna på den yttre miljön redovisas. För det tredje ska miljöredovisningen innehålla sifferuppgifter om utsläpp av miljöstörande ämnen, alstring av avfall, förbrukning av råvaror, energi och vatten, uppkomst av buller samt andra väsentliga miljöaspekter i tillämpliga fall.¹¹⁴ Detta innebär inte att en fullständig katalog över anläggningens miljöstörningar ska presenteras, utan de olika utsläppen ska grupperas och presenteras så att läsaren kan få en helhetsuppfattning om påverkan på den yttre miljön.¹¹⁵

För det fjärde krävs en presentation om företagets genomförande av miljöpolicy, miljöprogram och miljöstyrningssystem. I den här avdelningen ska företaget beskriva hur de fördelar ansvar och arbete för att uppnå sina mål och kontrollerar sin verksamhet. Slutligen, om företaget har gjort betydande ändringar i sitt miljöarbete sedan förra redovisningen ska detta också redovisas.

EMAS ställer också krav på att miljöredovisningen ska genomgå och godkännas av en ackrediterad kontrollant. Verifierandet stärker trovärdigheten av uppgifterna i redovisningen vilket är till gagn för användarna.

När miljöredovisningen har blivit godkänd ska det certifierade företaget sprida ut miljöredovisningen till allmänheten och specifika intressenter. Detta görs idag, t.ex. genom internet-publicering eller genom att man mot förfrågan hos företaget kan få ett exemplar av redovisningen.

EMAS-redovisningar riktar sig i huvudsak mot närboende, lokalt anställda och kunder.¹¹⁶ Den information som presenteras ska vara begriplig och siffror och diagram ska inte användas i för stor utsträckning. Användbarheten för aktörerna inom kreditsektorn är därför begränsad. Deras behov av specifik och heltäckande information om miljörisiker som kan påverka ett företags ekonomiska ställning tillfredsställs inte fullt ut. Det finns däremot enstaka informationer, såsom bolagets interna miljöarbete och ansvarsfördelning, som kan vara till nytta för den finansiella sektorns miljörisikanalyser. Dessutom kan en kreditgivare presumera att EMAS-registrerade företag följer gällande miljölagstiftning, eftersom detta är grundkravet för att bli certifierade.

¹¹² (EG) Förordning 761/2001, Art. 3 (c)

¹¹³ Jonas Högström, Företagens miljöstyrning med EMAS - En översikt över EEG-förordningen 1836/93 om frivilligt deltagande för industriföretag i EMAS, s.94

¹¹⁴ (EG) Förordning 761/2001, bilaga III 3.2

¹¹⁵ Jonas Högström, Företagens miljöstyrning med EMAS - En översikt över EEG-förordningen 1836/93 om frivilligt deltagande för industriföretag i EMAS, s. 94

¹¹⁶ Fredrik Ljungdahl, Miljöredovisningens målgrupper, Naturvårdsverket, s. 4

En annan orsak till att EMAS-systemets miljöredovisningar inte kan bli en heltäckande informationskälla för kreditgivare och andra aktörer inom den finansiella sektorn är det låga deltagarantalet. Idag är 213¹¹⁷ svenska anläggningar registrerade, vilket är att jämföra med att 20000¹¹⁸ svenska företag årligen redovisar effekter på den yttre miljön i sina årsredovisningar. En annan negativ aspekt i EMAS-systemet är att dess miljöredovisningar endast omfattar anläggningar och det går inte att bilda sig en uppfattning om hela företagets miljösituation, vilket är av stor betydelse för kreditgivare och försäkringsanalytiker.

9.2 ISO 14000-serien

Sedan 1992 har ISO utvecklat miljöstandarder uppdelade i organisationsorienterade och produktionsorienterade standarder. ISO-14000-serien består av standarder för olika led i ett företags eller en organisations miljöarbete. ISO 14001 är det övergripande miljöledningssystemet, som innebär att verksamheten utarbetar standarder för miljöpolicy, implementering av miljöförbättrande åtgärder, ledningens kontroll av miljöarbetet o.s.v. ISO 14001 är tänkt att passa på alla typer av verksamheter som kan påverka miljön.¹¹⁹

ISO 14000-serien har inget uttalat krav om att företaget måste presentera sitt miljöarbete i en offentlig redovisning, utan kräver endast att den utarbetade miljöpolicyen presenteras för allmänheten. Det finns rekommendationer från ISO om att företagen bör upprätta någon form av extern redovisning, men det är helt upp till de certifierade företagen eller organisationerna att avgöra denna fråga. I Sverige är idag 1759 företag eller organisationer ISO 14001 certifierade¹²⁰. En stor del av dessa presenterar någon form av extern redovisning, men de allmänt hållna förhållningsreglerna om redovisningsstandarder gör att ISO 14001 registrerade företags miljöredovisningar oftast inte uppfyller kreditgivarnas krav på specifik och heltäckande information om företagets miljösituation.

Även om ISO 14000 standarderna skulle ställa krav på extern miljöredovisning utgör de registrerade företagen, i likhet med EMAS-systemet, en minoritet av de miljöpåverkande verksamheterna inom näringslivet att denna information skulle vara långt ifrån heltäckande.

9.3 Svagheter med ISO 14000 serien och EMAS

Vi har tidigare i detta kapitel sett att det är relativt få företag som har certifierats enligt EMAS och ISO 14000 standarderna. De registrerade företagen är dessutom oftast större företag som har resurser att genomgå den kostsamma process som certifieringarna kräver. Detta innebär att de

¹¹⁷ Statistik, <http://www.miljostyrning.se/statistik> , 2002-01-07

¹¹⁸ Baggrundsnotat om fremtidens gröne regnskaber, kap. 9 Internationalt, Miljøstyrelse, <http://www.mst.dk/produkt/01040900.htm>, 2001-03-10

¹¹⁹ Förbättrad miljöinformation, SOU 1997:4, s. 45-46

¹²⁰ Statistik, <http://www.miljostyrning.se/statistik> , 2002-01-07

redovisningar som produceras p.g.a. certifieringskraven bara produceras av större företag, och kreditgivares påtalade behov av miljöinformation från små och medelstora företag kan inte tillfredställas.

De båda miljöstyrnings- och miljörevisionssystemen har också en gemensam svaghet i att de inte ställer krav på företagens miljömål. Både ISO 14001 och EMAS kräver enbart, att registrerade företag följer miljölagstiftningen, men för övrigt uppställs inga krav på resultaten av miljöarbetet. Detta innebär att kreditgivare kan förutsätta att det finns en fokusering på miljöarbete inom registrerade företag, men de kan inte förutsätta att de ställer högre krav än vad lagen tillåter.

10 Är det statens roll att förbättra miljöinformationen?

I uppsatsen har det ett flertal gånger poängterats att kreditgivare och andra aktörer inom den finansiella sektorn ser ett ökat behov av miljöinformation. Denna ökade efterfrågan på miljöupplysningar om företag torde skapa en marknad för t.ex. kreditupplysningsföretag att öka sitt informationsutbud till att även omfatta miljöinformation. Kreditupplysningsföretagen menar dock, att det än så länge inte finns ekonomiska förutsättningar för en sådan tjänst. För det första därför att mycket av informationen inte är kvalitetssäkrad, vilket ökar risken för att upplysningsföretagen ska stå skadeståndsskyldiga för felaktig informationsutlämning. För det andra menar de, att miljöinformationen som finns tillgänglig idag är utspridd bland många myndigheter och företag, vilket gör att insamlandet är mycket kostsamt, något som den finansiella sektorn inte är beredda att betala för.¹²¹

Det finns också banker och andra finansiella aktörer som försökt att effektivisera sitt insamlande genom att samarbeta eller centralisera informationsökningen. Detta har inte lett till några nämnvärda förbättring, och bankerna är fortfarande av den uppfattningen att miljöinformationen är svårtillgänglig och resurserna att samla in dem är inte proportionerliga med den riskreduktion som uppnås med hjälp av miljöinformationen. Detta initierar frågan om staten har något ansvar att subventionera eller påskynda en process för att öka utbudet och kvalitén av miljöinformation från näringslivet. Statens roll inom miljöområdet är att fastställa miljöpolitiska mål, samt genomföra lagstiftningar, förordningar, föreskrifter och andra styrmedel som ett led i att uppfylla de miljöpolitiska målen. De har även ansvar för att lagstiftningen efterlevs och ska använda de tillsyns- och kontrollinstrument som finns inom dess förvaltning.¹²²

Det övergripande miljöpolitiska målet har förändrats genom tiderna. Den rådande uppfattningen idag har sitt ursprung i Brundtlandskommissionens förslag inför FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro 1992.

Brundtlandskommissionen fastslog att miljöpolitiken måste präglas av målet att nå en hållbar utveckling. Detta innebär att dagens generations verksamheter inte ska påverka nästkommande generationer från att ha tillgång till resurser och kunna utvecklas.¹²³

I miljöbalkens §1 stadgas att ”denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö”.¹²⁴ Miljöbalken är en viktig men

¹²¹ Förbättrad miljöinformation, SOU 1997:4, s. 118, samt Remissammanställning av Naturvårdsverkets skrivelse ”Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation”, dnr. 1998/3984/8

¹²² Förbättrad miljöinformation, SOU 1997:4, s.118

¹²³ Vår gemensamma framtid, Rapport från Världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av statsminister Gro Harlem Brundtland, s. 57

¹²⁴ Miljöbalken (1998:808), §1

begränsad del av den svenska miljölagstiftningen, men även inom andra lagstiftningsområden som tangerar miljöområdet är syftet med lagstiftningen att uppnå en hållbar utveckling.¹²⁵ Lagstiftaren verkar ha insett att de miljöpolitiska målen måste, för att uppnås, även beaktas inom andra områden än strikt miljörettsliga. En av anledningarna till detta är att miljölagstiftningen i strikt mening inte är tillräckligt för att uppnå en hållbar utveckling, utan detta tankesätt måste genomsyra hela lagstiftningsapparaten och samhället i stort.¹²⁶

Målet att uppnå ett hållbart samhälle ligger för närvarande mer som ett utopiskt än verkligt samhälle. Trots detta är de miljöpolitiska målen uppsatta för att nå dit och statens roll blir att verka för en bättre miljö. Vad gäller frågan om staten, genom lagstiftning, ska hjälpa de finansiella aktörerna att få tillgång till miljöinformation finns det argument både för och emot. SOU 1997:4 Förbättrad miljöinformation anser att statens roll främst ska vara att underlätta för privata aktörer, t.ex. kreditupplysningsföretag, att insamla och sprida den miljöinformation som finns tillgänglig hos de statliga myndigheterna. Statens aktiva roll ska istället fokuseras på att uppmärksamma miljöinformation som idag inte har någon finansiell betydelse, men kan få en ekonomisk effekt om man bedömer informationen i ett långsiktigt perspektiv. Denna roll kan påverka de finansiella aktörerna att även få insikt om denna typ av information och inkludera den i sina riskanalyser.¹²⁷

Andra utredare, experter och delar av doktrinen har ett annat tankesätt och menar att statens uppgift är att ta en mer aktiv position för att tillhandahålla miljöinformation till den finansiella sektorn. Michanek menar, att information om miljörisker ska innefattas i det miljörettsliga regelsystemet som ett nödvändigt led i att uppnå de miljöpolitiska målen.¹²⁸

Naturvårdsverkets utredning "Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation", anser att ett större informationsutbud ökar möjligheten att kunna ta erforderlig hänsyn till miljön vid kreditgivningsbeslut. Ett statligt engagemang i denna fråga ligger väl i linje med det miljöpolitiska målet att uppnå ett hållbart samhälle.¹²⁹

Dessa olika förhållningssätt till en statlig inblandning för att underlätta kreditgivarens tillgång till miljöinformation skiljer sig åt främst p.g.a. olika målformuleringar. Utredningen "Förbättrad miljöinformation" sätter framför allt miljöinformationens betydelse i relation till gällande miljölagstiftning, medan de som anser att staten bör ta en mer aktiv roll syftar till att uppnå de miljöpolitiska målen.

Det torde vara förenligt att öka statens inblandning för att uppnå båda syftena. Idag är informationen utspridd bland myndigheter och privata aktörer och arbetsinsatsen och de ekonomiska resurserna för att inhämta

¹²⁵ se t.ex. Miljöredovisning och miljöinformation i näringslivet, Proposition 1996/97:167

¹²⁶ Staffan Westerlund, En hållbar rättsordning - rättsvetenskaplig paradigm och tankevändor, s. 23-24

¹²⁷ SOU 1997:4, Förbättrad miljöinformation, s. 119

¹²⁸ Gabriel Michanek, Svensk Miljörettslagstiftning, s. 27

¹²⁹ Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation, s. 29-30, Naturvårdsverket, Dnr. 633-977-98-He

miljöinformation är stora. Det förekommer också skiftande kvalitet och trovärdighet bland de uppgifter som finns att tillgå. Detta leder till att den finansiella sektorn inte tar full miljöhänsyn vid sina beslut. Detta får negativa effekter på efterlevnaden av dagens miljörättsliga system, t.ex. att den finansiella sektorns aktörer inte i så stor utsträckning kan påverka att näringslivet följer den gällande miljölagstiftningen fullt ut. Det kan också innebära att lagstiftarens mål om en hållbar samhällsutveckling försenas eller motarbetas. Lagstiftaren torde därför ha motiv att centrera och kräva förbättrad miljöinformation, i syfte att skapa ett ekonomiskt styrmedel för att genomföra gällande miljölagstiftning och sitt miljöpolitiska mål.

10.1 Balansen mellan marknadskrafterna och lagstiftaren

Redan under FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro 1992 diskuterades möjligheterna att förbättrad miljöinformation från den privata sektorn var en av länkarna till att nå en hållbar utveckling. I konferensens slutdokument Agenda 21 stadgas att lagstiftare måste introducera en normativ ram för ekonomisk planering och marknadsbaserade instrument vid sidan av de dittills använda "command-and-control" metoderna inom miljörätten. En introduktion av ekonomiska instrument skulle, enligt Agenda 21, kunna lösa de problem som fanns i den nuvarande miljölagstiftningen, genom att ge kontinuitet och ta ett samlat grepp över miljöproblematiken.¹³⁰

Det huvudsakliga motivet till att införa marknadsbaserad instrument är, enligt uttalanden i Agenda 21, att inkorporera miljökostnaderna i företagets produktionsprocess. Detta kommer att öka förståelsen bland näringslivet för att miljöförstöringar inte är gratis och placera kostnader för miljöförstöringar hos de aktörer som orsakar dem.¹³¹

En av åtgärderna miljökonferensen i Rio de Janeiro föreslog, för att bekämpa miljöproblemen med ekonomiska styrmedel, var att uppmantra företag att offentligt redovisa relevant miljöinformation till aktieägare, kreditgivare, anställda, myndigheter, konsumenter och allmänhet.¹³²

Den svenska lagstiftaren har, som vi sett ovan, försökt att utreda behovet av miljöinformation och i begränsad omfattning lagstiftat om krav på företag att lämna offentliga miljöredovisningar. Motivet till dessa lagar och förordningar har varit att underlätta tillsynen av miljöförstörande anläggningar och förse bl.a. kreditgivare med relevant miljöinformation. I proposition 1996/97:167 uttalar utredningen sitt stöd för ökad och förbättrad miljöinformation, som en förutsättning för att nå en hållbar utveckling.¹³³

Utredningen betonar också vikten av att lagstiftaren underlättar och stimulerar näringslivet att intensifiera sitt miljöarbete för att skapa ett

¹³⁰ The Earth Summit, Agenda 21, The United Nations Conference on Environment and Development, 8:13

¹³¹ *ibid.* 8.31

¹³² *Ibid.* 8.48

¹³³ Miljöredovisning och miljöinformation i samhället Prop. 1996/97:167, s. 1

ekologiskt hållbart samhälle.¹³⁴ Detta kan, enligt utredningen, uppnås med diverse marknadsbaserade instrument t.ex. att kräva bättre och kvalitetssäkrad miljöinformation för grupper såsom kreditgivare, som genom sitt agerande kan påverka näringslivet i en positiv riktning.¹³⁵ Utredningen påpekar också att ”informationerna är en nödvändig förutsättning för att de alltmer miljömedvetna företagens konsumenterna m.fl. skall kunna delta i och också själva driva på miljöarbetet”.¹³⁶

Den miljöredovisning som finns idag har under det senaste decenniet utvecklats till största delen genom näringslivets försorg, eller i alla fall under stor påverkan av näringslivets aktörer. Näringslivets självreglerade utveckling av miljöredovisning har lett till ökad tillgänglighet till miljöinformation, men inte tvunget underlättat kreditgivares möjligheter att utföra riskanalyser av kredittagares miljöstörningar som kan påverka företagets ekonomiska ställning och utvecklingsmöjligheter. Näringslivet har utvecklat miljöredovisningar främst för att tillfredsställa de behov som har skapats av marknaden. Dessa behov har fram till idag framförallt varit kund- och konsumentkrav, samt massmedias kritiska granskande av miljöpåverkande företag. Informationen har därför främst presenterat långsiktiga policybeslut och positiva åtgärder för miljön som vidtagits inom företagen. Informationen har varit framställd på ett sätt som har kunnat attrahera lekmän inom området, varför detaljerad information ofta har uteslutits.

Under de senaste åren har mycket arbete lagts ner på att försöka standardisera den frivilliga miljöredovisningen inom näringslivet, men detta arbete har inte fått fullt genomslag och miljöredovisningar är i stor utsträckning fortfarande självständiga presentationer, som är svåra att jämföra dels med andra företags miljöredovisningar, dels med företagets ekonomiska redovisningar.

Kreditgivarnas behov av miljöinformation spelar idag en mångt större roll än för ett decennium sedan och informationsbehovet är stadigt växande, både nationellt och internationellt. Detta beror framförallt på nya regleringar inom miljöretten, t.ex. principen att förorenaren betalar. Fram till idag har kreditgivarnas behov av miljöinformation inte stått i fokus för näringslivets rapportering om sitt miljöarbete, kanske för att den ekonomiska betydelsen av miljöinformation till kreditsektorn inte har varit lika påtaglig som mot andra sektorer. Det ökade behovet från kreditsektorn torde dock under vissa förutsättningar leda till förbättrad information för denna sektor.

Tidigare har näringslivet frivilligt rapporterat om sin miljöpåverkan och sitt miljöarbete när de insett att denna information kan vara ekonomiskt gynnsam för dem, så kommer det med allra största sannolikhet vara även i fortsättningen. Det betyder att det måste ligga ekonomiska vinster för näringslivet att presentera adekvat miljöinformation till kreditsektorn och andra aktörer inom den finansiella sektorn.

¹³⁴ ibid. s.7

¹³⁵ ibid. s. 9

¹³⁶ ibid. s. 11

Vinster för näringslivet skulle kunna uppnås genom att kreditsektorn i större grad differentierade räntesatser för kredittagare med olika nivåer av miljörisker. En sådan differentiering skulle innebära att företag fokuserade på miljöförbättrande åtgärder och redovisade dessa för att kunna låna pengar till förmånligare villkor. Denna utveckling kräver dock att kreditsektorn fokuserar på miljöriskbedömningar i större omfattning än idag och utvecklar förbättrade instrument för att analysera vilken grad av miljöpåverkan en kredittagare har.

Denna marknadsbaserade lösning skulle innebära ekonomisk vinning för kreditgivare, genom minskade ekonomiska risker i samband med miljöpåverkan. Den skulle också innebära vinster för kredittagare, genom att de skulle få lägre räntesatser vid krediter och reducera risken för att drabbas av höga kostnader till följd av miljöförseelser eller incidenter med påverkan på den yttre miljön. Den marknadsbaserade lösningen skulle också ge en positiv spin-off på lagstiftarens miljöpolitiska mål, genom att kreditgivare och kredittagare i samverkan skulle minska riskerna för negativ påverkan på miljön.

Det finns dock ett flertal hinder för att uppnå en sådan lösning. För det första måste initiativet komma från de privata aktörerna inom kreditsektorn och näringslivet. Det har tidigare i uppsatsen redogjorts för flera initiativ inom nationella och internationella intresseorganisationer som försöker att förbättra miljöredovisningen. Det har dock inte lyckats fullt ut att skapa en standardiserad form av miljöredovisning. Det finns tydliga tecken på att fler och fler företag redovisar miljöinformation, men kvalitén på redovisningen och användbarheten för kreditgivare varierar stort. Detta kan naturligtvis förändras om man ger marknaden tillräckligt med tid att ställa om sig och tar hänsyn till kreditgivarnas behov, samtidigt som banksektorn redovisar sina behov tydligare.

För det andra krävs det en klar gemensam målsättning för vilken information som ska redovisas och hur denna ska redovisas. En marknadsbaserad utveckling kräver för att uppnå effektivitet, att miljöinformationen blir standardiserad, jämförbar och kvalitetssäkrad. Detta är ett gediget arbete som kräver samarbete mellan kreditgivare, kredittagare och i viss mån även revisorer.

För det tredje måste även små och medelstora företag börja redovisa sin miljöinformation. Den frivilliga miljöredovisningen som finns idag är nästan uteslutande producerad av de stora börsföretagen. Tidigare i uppsatsen har det redogjorts för banksektorns behov av miljöinformation från små och medelstora företag, vilka utgör en majoritet av kredittagarna av bankernas företagskrediter. De små och medelstora företagen har ännu inte utsatts för tillräckligt stora påtryckningar att redovisa sitt miljöarbete. En orsak till detta kan vara att de ekonomiska risker som dessa företags miljöpåverkan innebär idag, har varit alltför blygsamma för att kräva att de inkorporeras i kreditbesluten. Det har alltså inte varit finansiellt proportionerligt av bankerna att kräva kostsamma redovisningar om miljörisker för att bedöma företagets återbetalningsförmåga. Det finns dock en stor sannolikhet att ekonomiskt relaterade miljörisker kommer att få ökad betydelse inom de närmaste åren, bl.a. genom att principen om att förorenaren betalar kommer

att få större genomslag i den svenska miljörätten. Detta, i sin tur, kommer att öka sannolikheten att det blir både proportionerligt och lönsamt, både för kreditgivare och kredittagare att utreda vilka miljörisker som finns i låneobjektet.

En effektiv marknadsbaserad lösning för att tillfredsställa kreditsektorn och gynna lagstiftarens miljöpolitiska mål om en hållbar utveckling är alltså möjlig om de redogjorda hindren röjs ur vägen och nya initiativ tas av de privata aktörer som berörs. Det är dock osäkert hur lång tid detta kan ta, framförallt att ge insikten att det kan vara ekonomiskt lönsamt att förbättra sin miljöinformation. Det finns exempel där marknaden har anpassat sig väldigt snabbt i miljörelaterade frågor. Ett bra exempel är pappersindustrin, som kritiserades för processen att framställa klorblekt papper och därefter i rask takt och i stor omfattning till stora delar bytte ut den äldre klorblekningsmetoden mot andra produktionsmetoder för att blika marknaden och göra ekonomisk vinning. I exemplet med pappersindustrin var framförallt massmedia och konsumenter viktiga lobbyister och pappersindustrin insåg att det var ekonomiskt lönsamt att hitta alternativa produktionsmetoder.

När det gäller frågan som diskuteras i denna uppsats är det inte massmedia eller konsumenter som är lobbyister, det torde istället vara kreditgivarna som p.g.a. sitt behov av miljöinformation ska få företagen att förbättra sitt beteende. Detta kräver dock att hela banksektorn går samman och utvecklar krav om miljöinformation och analysmetoder för att bedöma risker. Ett gemensamt utvecklande av dessa instrument skulle minska riskerna för att vissa kredittagare och kreditgivare under en övergångsperiod skulle bli så kallade "free-riders", som kan utnyttja en konkurrensfördel, genom att de andra aktörerna lägger ner stora kostnader på att utveckla ett miljöinformationssystem.

Det är föga troligt att ett sådant samarbete skulle komma till stånd emellan de svenska bankerna och att ett adekvat system för miljöinformation, som täcker kreditsektorns behov, kan utvecklas av banksektorn i det kortare perspektivet. Detta beror säkert till stor del på att banksektorn har svårt att inse fördelarna med miljöinformation. En bidragande faktor till detta är att kreditförlusterna p.g.a. dålig miljöinformation fram tills idag har varit relativt små.

En effektivare lösning på problemet att ge adekvat miljöinformation till banksektorn skulle kunna vara att gå lagstiftningsvägen eller genom initiativ från myndigheter. Motiv till lagstiftning eller myndighetsinitiativ finns, som redovisats tidigare i uppsatsen, både i nationella och internationella dokument. Att utveckla kraven på miljöinformation kan med fog vara ett led i att uppnå de miljöpolitiska målen om en hållbar utveckling, både ekonomiskt och ekologiskt.

Det finns minst två tänkbara och effektiva metoder för lagstiftaren eller genom initiativ från myndigheter att förbättra miljöinformationen.

Det första är att samla tillgänglig information i en gemensam databank, likt förslaget om en svensk miljöinformationscentral. Förslaget i sig med samlad miljöinformation från statliga, kommunala och privata källor skulle, vid ett komplett genomförande, innebära en klart ökad effektivitet i insamlandet för

kreditgivare och andra aktörer som har behov av miljöinformation. Det finns dock flera problem med det förslag som presenterades av Naturvårdsverket 1998. För det första skulle steg 1 och 2 endast innebära att kreditsektorn fick fram information om var de skulle söka efter miljöinformation om ett aktuellt företag. Detta skulle inte innebära någon större effektivitetsvinst och informationshantering skulle fortfarande vara resurskrävande och ineffektiv. För det andra, även när steg 3 har införts, skulle relevant information saknas, eftersom tillgänglig information, i stort sett, endast omfattas av de verksamheter som enligt 9 kap miljöbalken (1998:808) är tillstånds- eller anmälningsskyldiga. Det skulle således saknas information om andra företags påverkan på den yttre miljön, samt saknas information om produkters miljöpåverkan och dess livscykel.

Denna senare brist gäller även i kravet på den miljöinformation som enligt årsredovisningslagen kap 6 ska inkorporeras i årsredovisningen. Idag är det endast en minoritet av de redovisningsskyldiga som måste redovisa sin påverkan på den yttre miljön och redovisningens innehåll är, i synnerhet för anmälningsskyldiga verksamheter, högst begränsad.

Det torde ändå vara att föredra att lagstifta om förbättrad miljöinformation i årsredovisningen. Det främsta skälet är att detta dokument redan används av kreditgivare för att bedöma bolagets finansiella ställning och en utvidgning av miljöinformation i årsredovisningen skulle i rätt forum visa miljöriskernas påverkan på företagets finansiella ställning. Det andra skälet är att banksektorn påtalat att de helst sett en utvidgad miljöinformation i årsredovisningen för att tillfredställa deras behov av miljöredovisning. Ett tredje skäl är att miljöinformationen från början skulle vara samlad på ett och samma ställe, vilket skulle vara en stor tidsbesparing vid inhämtandet av informationen för kreditsektorn.

De kritiker som är emot strängare lagstiftningskrav på miljöinformationsområdet har pekat på erfarenheter från bl a Danmark och påtalat att lagstiftning inte uppnår högre standardisering och jämförbarhet än frivillig miljöredovisning.¹³⁷ Om man diskuterar den danska lagstiftningen om ”grönne regnsakber” är kritiken säkert befogad, men detta är något som den danske lagstiftaren insett i de utvärderingar som gjorts de senaste åren och förändringar är att vänta (se kap. 8). Den danska lagstiftningen omfattar endast ett litet antal verksamheter och kraven på miljöredovisning är lågt ställda.

Ett annat exempel som diskuterats i uppsatsen är Norges nya redovisningslagstiftning, som kräver mer långtgående miljöredovisning från alla företag som påverkar den yttre miljön. Den norska redovisningslagstiftningen är ännu inte utvärderad, men Norges strängare krav torde leda till mer standardiserade och användbara redovisningar. De svenska reglerna om miljöredovisning i årsredovisningslagen har tidigare kritiserats i uppsatsen för att inte gå tillräckligt långt för att tillfredställa kreditgivarnas behov. För att få en effektiv miljöredovisning krävs därför,

¹³⁷ Environmental Tools for the Insurance and Financial Industries, International Conference of the UNEP Insurance Initiative, Conference Report 1998, http://www.unep.ch/etu/finserv/insura/third_international_conference_o.htm

med inspiration från den norska lagstiftningen, att ett större antal redovisningskyldiga även redovisar sin påverkan på den yttre miljön. Det krävs vidare att en större mängd information redovisas t.ex. om produkters miljöpåverkan och återvinningsmöjligheter, samt att underleverantörers miljöpåverkan deklarerar.

Den svenska lagstiftaren var motvillig att införa dessa mer långtgående redovisningsplikter vid införandet av det explicita miljöredovisningskravet i årsredovisningslagen. Lagstiftaren påtalade att en extensiv miljöredovisningskyldighet inte skulle omfattas av årsredovisningslagens syfte att presentera bolagets finansiella ställning och utvecklingsmöjligheter. Kritiker menar dock att de redovisningsuppgifter som föreslagits i stycket ovan mycket väl kan påverka framförallt bolagets utvecklingsmöjligheter. En produkts miljöpåverkan eller återvinningskapacitet kan få negativa ekonomiska konsekvenser för ett företag vid en ökad konsumentmedvetenhet eller strängare miljölagstiftning. En underleverantörs påverkan på den yttre miljön kan likaledes få ekonomiska konsekvenser för bolaget om underleverantörens verksamhet störs av ny miljölagstiftning, ökat konsumentmedvetande eller en olycka relaterad till miljön.

Lagstiftaren påpekade också att ett utökat informationskrav skulle innebära en alltför tung belastning för företag och inte stå i proportion till de ekonomiska och miljömässiga vinster som skulle uppkomma genom ett utvidgat redovisningskrav. Detta är säkert sant i ett initialskede, innan informationen kan användas fullt ut av användarna, t ex kreditsektorn, och öka miljöansvaret inom näringslivet. Det torde dock i ett långsiktigt perspektiv, när metoder för hantering och framtagning av miljöinformation är väl inarbetat innebära positiva resultat för kredittagare, kreditgivare och de miljöpolitiska målen om en hållbar utveckling.

Litteraturförteckning

Litteratur:

Funered, Urban B, Bankernas risktagande, Stockholm, Nerenius & Santerus förlag, 1994

Föreningssparbanken, Miljöredovisning 1999, 1999

Högström, Jonas, Företagens miljöstyrning med EMAS – En översikt över EEG-förordningen 1836/93 om frivilligt deltagande för industriföretag i EMAS, Stockholm, Norstedts Juridik, 1996

KPMG och Institute for environmental management, KPMG International survey of environmental reporting 1999, De Meern, 1999

Larsson, Marie-Louise (red.), Kreditgivaransvar vid miljöskada, Stockholm, Norstedts Juridik, 1998

Ljungdahl, Fredrik, Miljöredovisningens målgrupper Slutrapport, Naturvårdsverket, 2001

Lundgren, Maths, Bankens natur miljöfrågans genomslag i svenska banker, Stockholm, Företagsekonomiska institutionen Stockholms universitet, 1999

Michanek, Gabriel, svensk miljö rätt andra upplagan, Uppsala, Iustus, 1993

Miljöfrågor att beakta vid kreditgivning, Promemoria från Svenska Bankföreningen, 1996-08-29

Pettersson, Magnus och Earl, Graham, Strategier för finansiell miljöinformation, Utlandsrapport från Sveriges tekniska attachéer, 1998

Rubensson, Stefan, Miljöbalken Den nya miljö rätten, upplaga 2:3, Stockholm, Norstedts Juridik, 2001

The Earth Summit, Agenda 21, The United Nations Conference on Environment and Development, London, Graham & Trotman/Martinus Nijhoff, 1993

Vår gemensamma framtid, Rapport från världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av Gro Harlem Brundtland, Eskilstuna, Prisma/Tiden, 1988

Westerlund, Staffan, En hållbar rättsordning – rättsvetenskaplig paradig och tankevändor, Uppsala, Iustus, 1999

Artiklar:

Databasen SMIC ersätts av internetportal, Miljörapporten, 2001, nr.5, s. 6

Flening, Birgit, Ny norsk redovisningslag – förebild för den svenska, Balans, 1998, nr. 10, s. 40-41

Holmqvist-Larsson, Anna-Karin, Miljön tar plats i förvaltningsberättelsen, Balans, 1999, nr. 1, s. 46-47

Karlström, Henrik, Lender Liability – bankernas rättsliga ansvar och den fria domarmakten, Balans, 1996, nr. 12

Kelly, Mike J, The future of environmental reporting, Bottomline, 2000, nr. 10, s. 6-7

Kleineman, Jan, Lender Liability – ett skadeståndsrättsligt perspektiv på 1990-talet
finansiella kris, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet, 1992-93, Årgång 4, s. 289-
317

Larsson, Lars-Olle, Varierande kvalitet på miljöredovisning får FEE att skapa ett stabilt
ramverk, Balans, 1999, nr. 4, s. 37

Ljungdahl, Fredrik, Redovisningskommitténs förslag om miljöredovisning ett slag i luften,
Balans, 1997, nr. 4

Uttalande från FAR:s revisionskommitté: Revisorns beaktande av miljöfrågor vid
granskning av årsredovisningen, Balans, 1999, nr. 5, s. 37-39

Internet:

Baggrundsnotat om framtidens gröna regnskaber, Miljöstyrelse,
<http://www.mst.dk/produkt/01040100.htm>, 2001-03-09

Baggrundsnotat om framtidens gröna regnskaber, kapitel 2, Styrket information via gröna
regnskaber, Miljöstyrelse, <http://www.mst.dk/produkt/01040200.htm>, 2001-03-10

Baggrundsnotat om framtidens gröna regnskaber, kapitel 7, Offentliggørelse af regnskaber,
Miljöstyrelse, <http://www.mst.dk/produkt/01040700.htm>, 2001-03-10

Baggrundsnotat om framtidens gröna regnskaber, kapitel 9, Internationalt, Miljöstyrelse,
<http://www.mst.dk/produkt/01040900.htm>, 2001-03-10

De grønne regnskaber er blevet evaluert, Miljöstyrelse,
<http://www.mst.dk/presse/03320000.htm>, 2001-03-09

Environmental Tools for the Insurance and Financial Industries, International Conference of
the UNEP Insurance Initiative, Conference Report 1998,
http://www.unep.ch/etu/finserv/insura/third_international_conference_o.htm, 2000-09-06

Federation des Experts Comptables Européen, Towards a generally accepted framework for
environmental reporting, Bryssel, 1999, [http://www.nivra.nl/download/TOWARDS A
GENERALLY ACCEPTED FRAMEWORK FOR ENVIRONMENTAL REPORTING.zip](http://www.nivra.nl/download/TOWARDS_A_GENERALLY_ACCEPTED_FRAMEWORK_FOR_ENVIRONMENTAL_REPORTING.zip),
2001-12-18

Grønne regnskaber, Miljöstyrelse, <http://www.dk/groenneregn/groenint.htm>, 2001-03-09

Instilling fra finanskomiteen om lov om regnskab m.v., Innst.0.nr.61 (1997-98),
<http://www.stortinget.no.inno/199798-061-011.html>, 2001-03-09

Lovprogram 2000, Statsministeriet, <http://www.statsministeriet.dk/taler/taler/tale74b.htm>,
2001-03-09

Miljöaspekter, SEB:s hemsida [http://taz.vv.sebank.se/cgi-bin/pts/pow/net/swe/the-
world/environmental.htm](http://taz.vv.sebank.se/cgi-bin/pts/pow/net/swe/the-world/environmental.htm), 2001-03-19

Statistik, <http://www.miljostyrning.se/statistik>, 2002-01-07

UNEP Financial Institutions Initiative, Fact sheet No.3, The environment and Credit Risk,
<http://www.unep.ch/etu/finserv/Fact-Sheet-3.htm>, 2000-10-20

Propositioner och utredningar

Proposition 1996/97:167, Miljöinformation och miljöredovisning i näringslivet

Proposition 1997/98:45, Miljöbalk

SOU 1996:103, Miljöbalken En skärpt och samordnad miljölagstiftning för en hållbar utveckling Del 2

SOU 1996:157, Översyn av redovisningslagstiftningen

SOU 1997:4, Förbättrad miljöinformation

SOU 2001:1, Betänkande från Aktiebolagskommittén

Dnr. 633-977-98-He, Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation, Naturvårdsverket

Dnr. M98/3984/8, Remissammanställning till Naturvårdsverkets promemoria ”Finansmarknadens efterfrågan på miljöinformation”.

U 98:2, Miljöinformation i förvaltningsberättelsen, Bokföringsnämnden

Andra källor

Frågeformulär till de fyra bankerna: Merita-Nordbanken, Föreningssparbanken, Handelsbanken och SEB. Svar från 2 banker.